

In de Branding

natuurstudie | natuurbeleving | natuurbescherming KNNV afdeling Voorne september 2020 28e jaargang - nr. 3

90
jaar

actief in de Hollandse Delta

THEMA

jubileumnummer: 90 jaar onderzoek

Uitgelicht: Veranderingen in de vegetatie op Voorne

Natuur dichtbij: Oostvoornse Odyssees

En verder: dagvlinders op Voorne, strandbroeders en de bloedzuiger.

Voorwoord

Toen dit voorjaar de coronacrisis uitbrak, vreesde ik het al. Voor het oplossen van de stikstofcrisis zou geen plaats meer zijn. Het is een half jaar verder en het lijkt er sterk op dat mijn vrees wordt bewaarheid.

Boeren en politiek lijken niet erg geneigd wezenlijke veranderingen te willen bereiken. Op de invoering van de 100 km maatregel na is er niet veel meer gebeurd. En zelfs bij de effecten van de 100 km limiet kun je twijfels hebben. Als ik over de A15 naar Voorne ga, rijden de vrachtwagens op de rechterbaan al vaak harder dan die 100 km. Bijna altijd is het erg druk en spoeden drie rijen dik zich naar de Europoort en terug. Een duurzame samenleving is nog ver weg. De provincie Zuid-Holland publiceerde onlangs een digitale stikstofkaart, gekoppeld aan de Natura2000 gebieden. Al eerder deed de DCMR hetzelfde. Uit die kaarten blijkt dat er een deken met stikstof over Voorne Duin is uitgespreid. Als er geen drastische maatregelen worden genomen is er zelfs tot 2030 weinig goeds voor de natuur te verwachten. De bron van alle ellende is voor een groot deel buiten ons eiland gelegen, bijvoorbeeld op zee en in het buitenland. Als we de bron van het kwaad niet aanpakken, blijft het dweilen met de kraan open.

Intussen is de natuur op Voorne fors aangetast. Hele duingebieden zijn open gekapt maar groeien met dezelfde vaart weer dicht. Daarvan word je je bijvoorbeeld gewaar als je de dagvlinderstand van de jaren zeventig met die van nu vergelijkt. Een vijfde deel van onze dagvlindersoorten verdween.

Vaak zijn het soorten die in het open duin floreerden en er nu niet meer voorkomen. Stikstof en droogte doen daarbij hun werking.

Piet Mout heeft in het kader van ons 90-jarig jubileum de historische waarden van de flora van Voorne op een rijtje gezet. Hij heeft daarover zoveel te vertellen dat we het in twee delen publiceren. Dit keer een overzicht van de waarde van de vegetatie zoals die door Adriani en van der Maarel eind jaren zestig werd beschreven in het roemruchte boekje "Voorne in de branding". Voorne was toen veruit het rijkste duingebied van Nederland, maar eigenlijk ook van NW Europa. In het volgende nummer van dit blad gaan we in op de huidige waarde van de vegetatie van Voorne, die veel te lijden heeft gehad van de stikstof en de droogte maar ook van een verminderde invloed van zee, zout en wind. De aanleg van de beide Maasvlakten is daarvan de voornaamste oorzaak.

Ons onderzoek gaat ondanks de corona gewoon door. Sterker nog, het zal vanaf oktober worden uitgebreid. Samen met Naturalis en de Universiteit van Leiden gaan we een uitgebreid onderzoek doen naar alle keversoorten die er op Voorne voorkomen. Een dergelijk onderzoek is 40 jaar geleden ook al gedaan. We zijn benieuwd naar de verschillen tussen toen en nu. Is de biodiversiteit afgenomen of juist niet? Lees daarover ook de bijdrage van Jaap van Elst, die het project gaat coördineren.

Theo Briggeman
voorzitter

In dit nummer

2 Voorwoord

1 Oostvoornse Odyssees: Een halve eeuw vogels rond het Brielsche Gat

4 Een historisch overzicht van de veranderingen in de vegetatie van de duingebieden op Voorne

8 Negentig jaar dagvlinders op Voorne

11 Staat genoteerd

12 De bloedzuiger

13 Van en over de werkgroepen

13 Project Strandbroeders 2020

14 Nieuws van de Vogelwerkgroep

15 Activiteiten

15 Onderzoek naar de Coleoptera in de duinen van Voorne.

15 Lang weekend naar Buurse

15 Vogelexcursie naar Westkapelle.

15 Jubileumexcursie naar de Kraanvogels bij Diepholz

15 De Woensdagtellers

16 Activiteitenkalender

**Ja, ik ontvang
een proefnummer
cadeau!**

Zuid-Hollands Landschap

Iedereen kan wel wat Zuid-Hollands Landschap gebruiken.

Om inspiratie op te doen of zich te verwonderen. Wilt u kennis maken met natuurnieuws of routes in de mooie gebieden die de Stichting Het Zuid-Hollands Landschap beschermt. Vraag dan een gratis proefnummer aan.

Het proefnummer mag vrijblijvend en zonder verplichtingen worden gestuurd aan:

Voornaam	<input type="text"/>	☐ m ☐ v
Achternaam	<input type="text"/>	
Adres	<input type="text"/>	
Postcode	<input type="text"/>	
Woonplaats	<input type="text"/>	

Stuur deze bon naar: Stichting Het Zuid-Hollands Landschap, t.a.v. de Beschermersadministratie, Antwoordnummer 10202, 2600 WB Delft of ga naar www.zhl.nl/proefnummer

Een halve eeuw geleden waren voor ons Rotterdamse vogelaarsclubje de uitgestrekte opspuiterreinen op IJsselmonde, tussen Waalhaven en Hoogvliet, hét excursiegebied bij uitstek. Wij zwierven daar ten minste eens per week rond. Degenen die nog studeerden, zelfs vaker. Veel, heel veel vogels waren daar te vinden, waarbij soorten die nu, vijftig jaar later, moeiteloos de Dutch Birding Vogellijn zouden halen. Indien de gelegenheid zich even voordeed gingen wij de Groene Kruisweg af naar Oostvoorne, een tocht van 33 km. Voorne was voor ons de samenvatting van al het moois rond het Brielsche Gat, dus het Groene Strand, de Brielse Dam, het Zuidsliek, 't Reigersnest en Voornes Duin. Wat daar te zien was had tot gevolg dat wij veel waarnemingen hadden voor de rubriek 'Veldwaarnemingen', die door Jaap Taapken werd verzorgd. Elke twee maanden konden wij voor die rubriek een lijst met waarnemingen aan hem leveren.

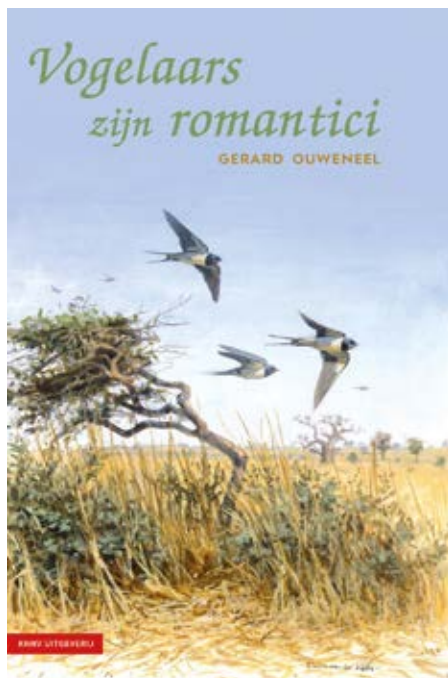
Een fascinerende uitgave was de Grote Historische Atlas van Nederland, die in 1990 verscheen. De topografische kaarten met een schaal 1:50.000, opgenomen en getekend omstreeks 1850, laten zien hoe Nederland eruitzag, toen het oude cultuurlandschap in veel opzichten op zijn hoogtepunt was. Nederland met slechts drie miljoen inwoners, zonder een landelijk net van verharde wegen, met de eerste spoorwegen, een nog niet drooggelegde Haarlemmermeer en ook nog met het Horstermeer bij Nederhorst den Berg en het Schollevarseiland bij Rotterdam. De kaarten 64, 65, 78, 79 laten zien hoe ruwweg anderhalve eeuw geleden het mondingsgebied van Het Scheur en het gebied dat toen aangeduid werd met de Nieuwe Maas eruitzagen. Een onvoorstelbare uitgestrektheid van geulen, banken, duinformaties, slikken en strandvlaktes, begrensd door Voorne in het zuiden en Delfland in het noorden.

Naar deze kaart kunnen ook vogelaars lang kijken, want er is weinig verbeelding voor nodig om te beseffen welk een paradijs voor kustvogels het daar moet zijn geweest. Het is dan ook duidelijk dat de komst van de Nieuwe Waterweg, gegraven tussen 1866 en 1872, een geduchte aanslag was op dit gebied. Deze rechtstreekse verbinding tussen Rotterdam en de Noordzee gaf De Beer een zodanig isolement dat ruim zestig jaar later Jac. P. Thijssen (1938) kon schrijven: 'Een bestaan van verlatenheid, vrijheid en rijkdom'. Daarbij prees hij speciaal de monding van de Brielse Maas, toen nog onder invloed van eb en vloed, als een eldorado voor vogels. Tien jaar later was het met het tij op de Brielse Maas gedaan. De Brielse Dam kwam gereed, de eerste zeegatsluiting in Zuidwest-Nederland. Deze bood Rozenburg een vaste oeververbinding en opende voor vogelaars de mogelijkheid vanuit Voorne aan weerszijden

Soort	1954	2004
fuut	-	6
lepelaar	-	-
zomertaling	10	-
slobeend	15	-
kuifeend	-	6
zwarte zee-eend	20	-
grauwe gans	-	18
canadese gans	-	25
nijlgans	-	4
"soepgans"	-	3
grauwe kiekendief	1	-
buizerd	-	3
patrijs	2	-
wulp	10	-
grutto	20	-
oeverloper	1	-
zwarte ruiter	1	-
groenpootruiter	gehoord	-
bonte strandloper	4	-
kemphaan	7	-
grote mantelmeeuw	1	-
kleine mantelmeeuw	-	10-en
dwergmeeuw	25	-
dwergstern	20	-
zomertortel	10	-
turkse tortel	-	10+
hop	1	-
groene specht	2	-
veldleeuwrik	aanwezig	-
huiszwaluw	aanwezig	-
oeverzwaluw	aanwezig	-
gele kwikstaart	aanwezig	-
grauwe klauwier	1	-
heggemus	-	3
grote lijster	1	-
tapuit	4	-
gekraagde roodstaart	6	-
grote karekiet	1	-
kleine karekiet	-	5
bosrietzanger	-	3
rietzanger	7	-
spotvogel	5	-
zwartkop	-	5+
grauwe vliegenvanger	2	-
boomklever	-	gehoord
geelgors	4	-
rietgors	5	-
putter	2	-
ringmus	1	-
wielewaal	5	-
ekster	-	10-en

Table 1 - Overzicht van vogelsoorten die niet op 8 juni 1954 maar wel op 8 juni 2004 werden waargenomen of vice versa.

van de bewuste dam de zuidostrand van Rozenburg te exploreren. Schrijver kwam er voor het eerst op Koninginnedag 1951 en daarna nog veel meer keren. Afgaand op dagboeken: achtmaal in 1952 en meer dan tienmaal in de daaropvolgende jaren. Altijd per fiets, tenzij de weersomstandigheden dusdanig bar uitpakten dat de reis terug naar Rotterdam verliep per RTM-tram.

Omslag *Vogelaars zijn romantici*

Sentimental Journey: Bij het doornemen van de dagboeken van toen geraakte ik in een gecompliceerde gemoedsstemming. Afgezien van weemoed, kwam het tot een uitbarsting van zelfkritiek. Waarom was ik in die eerste jaren zo summier geweest met het noteren van aantallen of van de plaatsen waar de vogels te zien waren en wat ze aan het doen waren? Ik had wél van meet af aan nauwkeurig iedere soort die te zien was geweest, bijgehouden, maar de aantallen was ik pas een paar jaar later gaan vermelden. Zo leverde de Oostvoorne-excursie van 4 april 1953 'zeer veel' geelgorzen op. Verder nog een klein aantal bonte kraaien, 'vrij veel' grutto's en 'veel' kluten'. Tja, wat doen wij daarmee een halve eeuw later? Op 15 april 1953, toen wij weer naar Voorne gingen, vielen slechts twee geelgorzen te noteren. Wat zou ik thans, nu geelgorzen al lang als broedvogel uit West-Nederland zijn verdwenen, graag alles weten over wat wij toen van die soort zagen. 'Waren het op 4 april trekkers?' Wat betekende toen 'zeer veel'? Achteraf was het beter geweest alles wat ik zag te tellen en op te schrijven! Een ander aspect dat opviel bij het raadplegen van mijn dagboeken, was dat bij ik bepaalde waarnemingen nog scherpe herinneringen heb, maar bij veel andere niet.

Waarom wél het beeld van een grauwe klauwier op de telefoondraad langs de Groene Kruisweg, net voor Zwartewaal, maar nauwelijks meer een indruk van de grauwe kiekendieven, die wij 's zomers zowel op de weg ernaartoe als zwerfend rond het Brielsche Gat zagen? Waren 'grau-

we kieken' begin jaren vijftig van de vorige eeuw hier te gewoon om blijvende beelden op het netvlies te brengen? Misschien, maar de enkele achtereenvolgende winters tussen Spijkenisse en Geervliet verblijvende klapekster, ook al weer opererend vanaf telefoondraden, vermocht dat wel. Evenals de lachsterns die, pendelend tussen hun broedsels op De Beer en de uitgestrekte leegheid van buitendijks Rozenburg, de Brielse Dam passeerden.

Daar, langs de zuidrand van het Rozenburg van toen nog eens rond te zwerven... Natuurlijk zie ik ook weer de hop die een halve eeuw terug broedde op 't Reigersnest, net buiten aan het Zwartelaantje aan de rand van Oostvoorne. De oude vriendelijke dame die de daar gelegen villa bewoonde, was altijd bereid ons toestemming te geven voor een vogelwandeling, zoals ze onze speurtocht door het duinbos aanduidde. Na de liquidatie van De Beer met alles hetgeen zich verder afspeelde rond het Brielsche Gat, viel Voorne weg als excursiedoel, al dan niet terecht. Weer later werd het de nieuw aangelegde Maasvlakte met zijn vogels.

Bij tochten daarheen werd Oostvoorne gehaast gepasseerd. De oude dagboeken lezend, rees het plan om na zoveel jaren weer een nieuwe 'Oostvoornetocht' te

Groene Strand en als slot nog een poos speuren naar lachsterns van het Zuidslak op De Beer. Dat gebeurde vanaf de destijds sinds een paar jaar in gebruik zijnde Brielse Dam. Het lukte niet ze te zien, maar later in de maand wel. Terug op IJsselmonde verkozen wij de route over de Vondelingenweg, met stops bij de uitgestrekte opspuitterreinen tussen Waalhaven en de Tweede Petroleumhaven. Dit was ons eldorado. Dat leverde de eerste futen op van die dag, de daar broedende geoorde futen en zwarte sterns en nog een paar soorten die nog hadden ontbroken op de daglijst. Om de vergelijking zuiver te houden zijn deze 'Vondelingenweg-soorten' niet opgenomen in een overzichtlijst met waarnemingen van vijftig jaar terug en van 2004 (zie Tabel 1). Wij vormden een tevreden viertal toen wij 's avonds in Rotterdam terugkeerden. Deze dag had 91 soorten opgeleverd, met als hoogtepunt een hop, die zowel gehoord als gezien was. Verder nog een grauwe klauwier, een mannetje grauwe kiekendief, 25 subadulte dwergmeeuwen op het Brielse Meer en, onderstreept in het dagboek, op zee vier knobbelzwanen, die een halve eeuw geleden kennelijk ongewoon waren. Dinsdag 8 juni 2004 had beter weer in petto dan een halve eeuw eerder, maar dat was ongeveer het enige dat gunstiger uitpakte. Ik had niet gerekend op een fantastische vogelexcursie, maar hoopte toch iets

Adulte Lachstern, Haringbuizen, Noord-Holland, augustus 1999. (foto: Gerard Ouweneel)

ondernemen. Een soort 'sentimental journey' die wellicht interessante verschillen zou kunnen laten zien.

Een halve eeuw vogels: Dinsdag 8 juni 1954 bracht een overwegend bewolkte dag met een paar buien en een temperatuur van rond de 20° C. Met een zuid-oostenwind schuin achter ging het vanuit Rotterdam-Zuid in een ontspannen tempo langs de Groene Kruisweg, via Brielle naar Oostvoorne. Eerst een paar uur kijken bij het landgoed 't Reigersnest en op de Boulevard met zicht op het Brielsche Gat. Later op de dag naar het Oostvoornse

opnieuw te beleven van die oude glorie. Viel 8 juni 2004 om die reden extra tegen? Inderdaad, maar behalve dat staken ook de slechts 64 waargenomen soorten van 8 juni 2004 pover af tegenover de 91 vogelsoorten van precies een halve eeuw daarvoor. Natuurlijk, in 1954 ging vier man op pad en nu was ik alleen. Dankzij de goede terreinkennis, wisten wij vijftig jaar eerder heel goed welke soorten waar te vinden waren. Op 8 juni 2004 doolde ik echter maar wat rond, zonder plan, vooral op zoek naar landschapselementen van vroeger. Dat waren er niet veel. In 1954 begonnen wij

net aan onze eerste optiek, met verrekijkers die ouder waren dan wijzelf. Wij hadden geen telescoop. Tegenwoordig hoort dat tot de standaarduitrusting van de vogelaar. In een halve eeuw vogelaarschap heb ik heel wat kennis opgedaan. Vergelijk ik echter achteraf de resultaten dan kom ik tot de conclusie dat ik op 8 juni 2004 veel meer met mijn herinneringen aan de vervlogen tijd in en rond Oostvoorne ronddwaalde dan dat ik bezig was met de vogels die er nu te zien waren.

deel van het aantal soorten op die lijst. Even veelzeggend is het dat de veldleeuwrik, zomertortel, huiszwaluw, gekraagde roodstaart, spotvogel en de grauwe vliegenvanger in 1954 volop te zien waren, maar dat zij in 2004 ontbraken. Van de 37 soorten die op 8 juni 2004 niet zijn waargenomen, waren er een halve eeuw geleden nog 29 soorten broedvogel. Ik beseft dat ik met deze opmerking de indruk kan wekken dat het op Voorne met de vogels helemaal mis is. Dat is volstrekt onjuist. Volgens de

Hop bij nestholte, 't Reigersnest, Oostvoorne, 3 augustus 1952. (foto: Frans Kooymans)

Rode Lijst: De waarde van een vergelijking van de waarnemingen van twee bezoeken is natuurlijk heel betrekkelijk. Beide bezoeken betreffen momentopnamen. Slechts op een steenworp afstand van Voornes Duin, bij één van de grootste lepelaarkolonies in Nederland, zag ik in 2004 zelfs geen enkele lepelaar! Zulks in tegenstelling tot in 1954. Ook zag ik geen kleine zilverreigers en geen zwartkopmeeuwen. Toch twee succesvolle nieuwkomers, waarvoor een vogelaar bij een dagexcursie in Zuidwest-Nederland tegenwoordig zijn best moet doen om ze te missen. Veelzeggend is dat van de 37 soorten van 1954 die in 2004 ontbraken, er 16 op de nationale Rode Lijst van 1994 staan. Samen met de geoorde fuut en de zwarte stem, twee soorten die de tocht langs de Vondelingenweg opleverde, kom ik op 18 Rode Lijstsoorten, dat is een flink

in 2002 verschenen Sovon-broedvogelatlases, verdwenen op Voorne alleen grauwe kiekendief, kempiaan, dwergstern, hop, grauwe klauwier, grote karekiet en geelgorz definitief. Ik geef hier een citaat uit een brief van 4 juli 2004, die de inmiddels tachtigjarige Jan van Tussenbroek schreef. Als NJN-er fietste hij al vóór 1940 vanuit Rotterdam naar Oostvoorne. Van 1946 tot 1954 woonde hij in Brielle, van waaruit de excursies naar het Brielsche Gat, De Beer en Goeree gemaakt werden. Jan schrijft onder andere: 'Als we voor de oorlog naar Voorne fietsten, zagen en hoorden wij heel veel geelgorzen. In de knotwilgen zeker 3 à 4 steenuilen. De grauwe klauwier was toen al niet algemeen. Heel veel grutto's en Kieviten. Watersnip en kempiaan broedden in de vochtige stukken en op het zogenaamde vliegveld'. Verder valt nog te lezen: 'In de duinen broedden

een aantal grauwe kiekendieven, die we nog hebben gefotografeerd. Die zijn verdwenen toen de eigenaar een ex-duinwachter uit Katwijk meebracht en diens schoonzoon duinwachter werd. Die man heeft de kiekendieven in één jaar vernietigd.

Met paalklemmen en door te schieten. Helaas hebben ze hem nooit kunnen pakken'. Hoe zal het Brielsche Gat er bij liggen over nog eens vijftig jaar? Welke vogelsoorten zijn er dan? Een volgende 'sentimental journey' in 2054 zal de auteur niet zijn gegeven. Gelukkig niet! Maar wat dan? Ongetwijfeld een verdere 'ijsselmondisering' van de regio en een verdere 'veransering' van de avifauna? Anno 2004 lijken vooral ganzen veel baat te hebben bij door de mens aangelegde 'nieuwe natuur'. Tijdens de 'sentimental journey' kwamen vier soorten daardoor ook prominent in beeld! In 2054 zal de Tweede Maasvlakte er al lang liggen. En wie weet komt er bij de effectivering van het huidige beleid, doorvoering van ideeën en gebruikmaking van kennis van zaken nog iets nuttigs uit voort voor strandplevieren, grote sterns, dwergsterns en voor die andere kustbroedvogels die het Brielsche Gat van 1954 glans gaven, maar in 2004 verstek lieten gaan. De studie van Meininger, Arts & Van Swelm (2000), die een aantal jaren geleden is verschenen, somt daartoe een aantal aanbevelingen op.

Dit artikel van Gerard verscheen eerder in het Vogeljaar 54 (1) 2006 en kan via deze link worden gelezen met alle bijbehorende foto's.

<http://natuurtijdschriften.nl/download?type=document&docid=545030>

LITERATUUR:

Dijk, A.J. van, F. Hustings, K. Koffijberg, M. van der Weide, D. Zoetebier & C.L. Piate (2003): *Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 2002. Sovon-monitoringsrapport 2003/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen. Osieck, E.R. & F. Hustings (1994): Rode Lijst van bedreigde soorten en blauwe lijst van belangrijke soorten in Nederland (Technisch Rapport Vogelbescherming Nederland 12). Vogelbescherming Nederland, Zeist. Huizinga, L. (1954): *Onze gevleugelde vrienden. Column 'Arabesk' in De Telegraaf. Meininger, P.L., F.A. Arts & N.D. van Swelm (2000): Kustbroedvogels in het Noordelijk Deltagebied: ontwikkelingen, knelpunten en potenties. Rapport RIKZ/2000.052, Rijksinstituut voor Kust en Zee/ Stichting Ornithologisch Station Voorne, Middelburg/Oostvoorne. Ouweneel, G.L. (1974): *Oostvoornse vogelimpresie uit heden en verleden. De Levende Natuur 78: 121-126. Sovon Vogelonderzoek Nederland (2002): Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden. Thijsse, J. P. (1938): *Onze Grootte Rivieren. Verkade, Zaandam. Wolters-Noordhoff (1990): Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000. West-Nederland 1839-1859. Wolters-Noordhoff, Groningen.****

Een historisch overzicht van de veranderingen in de vegetatie van de duingebieden op Voorne (deel I)*

Door: Piet Mout

De afdeling Voorne van de KNNV bestaat negentig jaar en in dit jubileumnummer van ons tijdschrift *In de Branding* proberen de verschillende schrijvers namens enkele van onze werkgroepen te beschrijven welke veranderingen tijdens het bestaan van de afdeling het meest opvallend zijn. Een overzicht over de veranderingen in de vegetatie kan dan natuurlijk niet ontbreken.

Uit eigen waarneming kan ik alleen iets zeggen over de laatste vijftien van de negentig jaar. Ik zal derhalve een en ander moeten ontlenen aan de boeken en artikelen die hierover in de afgelopen decennia zijn verschenen.

Ik woon sinds 1975 in Oostvoorne en een van de eerste dingen die ik deed toen ik hier kwam wonen, was lid worden van de afdeling Voorne van de KNNV. Ik had al eerder ontdekt dat de Voornse duingebieden een meer dan goede reden waren om juist hier te gaan wonen. Ook in die tijd was er al een tekort aan onderwijzers en ik kon werkelijk overal in Nederland terecht. Maar ik koos heel bewust voor Oostvoorne, omdat ik dacht dat ik mijn hobby, het bestuderen van de natuur, nergens in Nederland beter kon uitoefenen dan in de Duinen van Voorne.

Voorne in de branding

Een van de eerste boeken die ik in die tijd kocht, was Voorne in de branding (1968), geschreven door Adriani en Van der Maarel. Dit boekje heeft voor een niet onbelangrijk deel mijn verdere leven bepaald.

Door het boekje begreep ik plotseling dat het Voornse duingebied (Voornes Duin, de Duinen van Oostvoorne, het Groene Strand, Strypemonde, de Kleine Beer, het Overbosch en Landgoed Mildenburg) het meest soortenrijke natuurgebied van Nederland was en dat we daar erg onvoorzichtig mee omsprongen. Vanaf dat moment heb ik mij vooral beziggehouden met de vraag waarom juist Voorne het soortenrijkste gebied, gerekend naar soorten per oppervlakte-eenheid, was? En vanaf dat moment ben ik me intensief gaan bezighouden met natuurbeschermingswerk.

Adriani en Van der Maarel schreven Voorne in de branding in een poging de verdere uitbreiding van de Maasvlakteplannen tegen te houden. Hun boekje verscheen op het moment dat het principebesluit voor de aanleg van de Maasvlakte I (1964) al was genomen en er gesproken werd over de mogelijkheid om in een later stadium ook nog Maasvlakte II aan te leggen. In datzelfde jaar werd, om een duidelijke begrenzing aan te geven aan de Rotterdamse ambities, door de regering besloten dat bij de verdere uitwerking van de plannen tot het aanleggen van de Maasvlakte II voortaan een wettelijk vastgelegde demarcatielijn zou moeten worden gehanteerd, waarmee bepaald werd dat toekomstige uitbreiding van Rotterdamse haven- en industrieterreinen alleen ten noorden van die lijn zouden moeten plaatsvinden en dat ten zuiden van die demarcatielijn voortaan bescherming van de waardevolle natuur van Voorne leidend zou moeten zijn. Daarnaast beschreven Adriani en Van der Maarel ook de te verwachten negatieve effecten voortkomend uit de verdere realisatie van de Deltawerken.

Adriani, directeur van Biologisch Station Weevers' Duin, en Van der Maarel, directeur van het Botanisch Laboratorium van de Katholieke Universiteit Nijmegen, onderbouwden hun betoog tegen de verdere uitbreiding van de Maasvlakte door in Voorne in de branding nauwkeurig de vegetatie van de Voornse duingebieden te beschrijven. Over die beschrijving gaat dit artikel.

Wat mij destijds het meest intrigeerde was de losse bijlage: een vegetatiekaart van het kustgebied van Voorne. Op die kaart waren de verschillende vegetatietypen met verschillende kleuren aangegeven en in het boekje zelf werden deze vegetatietypen besproken en voorzien van commentaar op het belang van de verschillen in vegetatie. Voorafgaand aan de beschrijving van de vegetatietypen legden zij heel helder uit waardoor juist op Voorne (en nergens anders) de omstandigheden zodanig waren dat in de Voornse duingebieden de rijkdom aan levensgemeenschappen met uitzonderlijk veel plantensoorten kon ontstaan.

Ik vat ze hier kort voor u samen en zal verderop deze samenvatting gebruiken om de verschillen te laten zien ten opzichte van de situatie in 1958 waarop de heren hun betoog baseerden:

- De geologische ontstaansgeschiedenis heeft gemaakt dat het kustgebied van Voorne zonder al te veel menselijke invloed tot stand is gekomen. 'Stromingen, wind, golfbeweging en sedimentverplaatsing zijn de vier agentia die het kustgebied van Voorne hebben bepaald.'
- De ontstaansgeschiedenis van Voorne is al vaker beschreven. Daarvoor kan worden verwezen naar https://www.dbnl.org/tekst/don_003voor01_01/don_003voor01_01_0003.php
- De sterke differentiatie van milieufactoren;
 - o Primaire duinvalleien, ontstaan door afsnoering van strandvlaktes;
 - o Secundaire duinvalleien, ontstaan door uitstuiving van paraboolduinen tot op het grondwaterniveau;
 - o De periodiciteitsreeks in de vorming van duinmassieven, variërend van 80 tot 900 jaar oud;
 - o Een dynamisch en instabiel milieu met pioniervegetaties bij de buitenduinen;
 - o Een reeks met een langdurige ontwikkelingsgang van meer naar binnen gelegen landschapstypen, gekenmerkt door een toenemende stabiliteit en afnemende dynamiek:
 - Struwelen;
 - Valleivegetaties;
 - Duingraslanden;
 - Duinbossen.
 - o Klimatologische omstandigheden: milde winters, een koel voorjaar en zachte zomers;
 - o De verschillende microklimaten aan de grond: binnen een straal van enkele decimeters en gedurende het verloop van een dag kunnen de temperatuurverschillen van soms meer dan 60° C enorm zijn;
 - o Verschillen in expositie ten opzichte van de zon tussen noordhellingen en zuidhellingen;
 - o Verschillen in windsnelheid: sterke, stuwende werking van de duinkammen tot vrijwel windstille plekken in de valleien;
 - o Verschillen in luchtvochtigheid vertonen een sterk gevarieerd patroon;
 - o De combinatie van bovengenoemde (micro-) klimaatverschillen!

- o De vele (overige) gradiënten:
 - Van kalkrijk naar kalkarm;
 - Van hoog naar laag;
 - Van droog naar nat;
 - Van warm naar koud;
 - Van voedselarm naar meer voedselrijk;
 - Verschillen in concentraties van stikstof, fosfor, kalium enz.
 - De verschillen in zuurgraad;
 - Verschillen in organisch materiaal op en in de bodem (humus);
 - Verschillen in grondwaterstand in de loop van de seizoenen. De Voornse duingebieden hebben een nog redelijk natuurlijk grondwaterregime: 's winters hoog en 's zomers laag;
 - Verschillen in zoutinwaai vanuit zee;
 - De combinatie van al deze gradiënten vormen een mozaïek aan verschillende omstandigheden die weerspiegeld wordt in de verschillen in plantengroei (de vegetatie).

Naast deze natuurlijke, verschillende milieufactoren spelen nog andere zaken een rol:

- In de Voornse duingebieden is niet of nauwelijks sprake geweest van drinkwaterwinning;
- De bijzondere ligging van Voorne: Voorne is het enige gebied in Nederland waar vijf plantengeografische districten (tegenwoordig floradistricten genoemd) bij elkaar komen.
 - Het maritiemdistrict;
 - Het estuariendistrict;
 - Het renodunaaldistrict;
 - Het laagveendistrict;
 - Het fluviaaldistrict.

Hier moet ik eerlijkheidshalve bij opmerken dat Adriani en Van der Maarel dit laatste punt niet op deze manier hebben verwoord, maar dat zij dit in hun tekst m.b.t. de beschrijving van de plantensoorten wel als kenmerkend voor Voorne benoemen.

In bovenstaand overzicht staan veel factoren vermeld die voor veel meer duingebieden gelden en deze factoren maken dat daarom duingebieden in het algemeen soortenrijker zijn dan veel andere natuurgebieden. De onderstreepte factoren gelden specifiek voor Voorne en bepalen daardoor dat de Voornse duingebieden qua floristische soortenrijkdom met kop en schouders uitsteken niet alleen boven alle andere duingebieden, maar zelfs boven

alle natuurgebieden in Nederland (zie ook de grafiek verderop) met uitzondering van Zuid-Limburg, dat vergelijkbare natuurwaarden heeft.

Nu we de achtergronden kennen van de bijzondere omstandigheden op Voorne, zoals die destijds beschreven werden door Adriani en Van der Maarel kunnen we gaan kijken tot welk resultaat dat heeft geleid in het voorkomen van landschapstypen, levensgemeenschappen en plantensoorten.

Adriani en Van der Maarel komen in 1968 tot de volgende beschrijving en uitspraken, waarbij u wel moet bedenken dat zij de situatie beschrijven van voor de aanleg van de Maasvlakte en de uitvoering van de Deltawerken, maar na het afsluiten van de Brielse Maas door de Brielse Maasdam (1950) en na het vernietigen van het legendarische natuurgebied De Beer door de aanleg van de Botlek (1957) en de Europoort (1960). Wat zij beschrijven was, met in achtneming van het voorgaande in deze alinea, wellicht de meest optimale situatie waarin de Voornse duingebieden ooit hebben verkeerd. In onderstaande beschrijving van de vegetatie heb ik de benaming van plantensoorten en plantengemeenschappen gebruikt, zoals die destijds gangbaar waren. Veel van de namen zijn later aangepast aan nieuwere inzichten.

Stranden, platen en slikken:

- De stranden waren in het zuiden smal en naar het noorden toe steeds breder en met embryonale duintjes, de zgn. biestawegrasduintjes waarvan de vegetatie tot het biestawegras-zeeposteleinverbond gerekend werd;
- Op de stranden hadden de zgn. vloedmerken een geheel eigen vegetatie: het loogkruid-zeeposteleinverbond, waarin ook zeeraket een opvallende soort was;
- De slikken waren de gebieden beneden de hoogwaterlijn;
- Op de lagere delen van de slikken van het Groene Strand vonden ze een ijle vegetatie van het schorrenkruidverbond;
- Op de hogere delen, het zgn. gors, troffen ze planten als zeekraal en schorrenkruid als vertegenwoordigers van het zeekraalverbond en Engels slijkgras van het slijkgrasverbond;
- Op de nog hogere delen werd het kweldergrasverbond gekenmerkt door kweldergras, zeeaster en zeeveegbree en het Engels grasverbond door ronde

rus, rood zwenkgras en melkkruid;

- 78% van de Nederlandse planten die gebonden zijn aan stranden, slikken en schorren kwam op Voorne voor, o.a. zeeraket, melkkruid (een zgn. facultatieve zoutplant), zeewolfsmelk, blauwe zeedistel en laksteeltje. Dit zijn kenmerkende soorten van het maritiemdistrict.

Stuifduinen:

- De zeereep en de hogere embryonale duintjes vormden de zgn. helmduinen, waarvan de vegetatie behoort tot het helmverbond met helm en zandhaver als karakteristieke soorten;
- De open pioniervegetaties op de oudere delen van de zeereep en de meer naar binnen gelegen streepduinen, werden gekenmerkt door strandkweek en enkele lage eenjarige kruiden als rood zwenkgras en zeeakkermelkdistel en door duinsterretjesmos en fakkelgras (een typische soort van het estuariendistrict) als kensoorten van het fakkelgrasverbond; hier vond tevens veel struweelvorming plaats door duindoorn.

Duingraslanden:

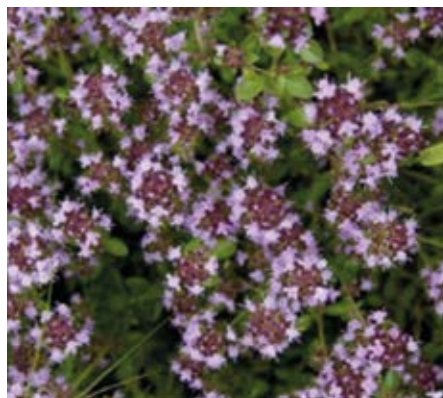
- Vormden een zeer gevarieerd vegetatietype, dat vaak voorkwam in combinatie met de andere in dit overzicht genoemde vegetatietypen, waarmee het dan een mozaïekachtige structuur vormde. Vanwege de bijzondere kenmerken van die combinaties zijn die duingraslanden besproken bij de vegetatietypen waarmee ze combineerden;
- In de soortenrijke, droge duingraslanden van het binnenduin, zoals de Heveringen, waren grassen als schapengras, reukgras, buntgras en zachte haver de dominerende soorten. Daarnaast kwamen veel kruiden voor als echt walstro, tijm, stalkruid, rolklaver, vleugeltjesbloem en duizendblad, duinroos, agrimonie en salomonszegel. Opvallend was het voorkomen van zeldzaamheden als veldgentiaan, voorjaarsganzerik en harlekijnorchis.

De vegetatieverbonden die vaak in mozaïek werden aangetroffen waren fakkelgrasverbond, vroegehaververbond, buntgrasverbond, borstelgras-iggend walstroverbond en kweek-kruizuringverbond.

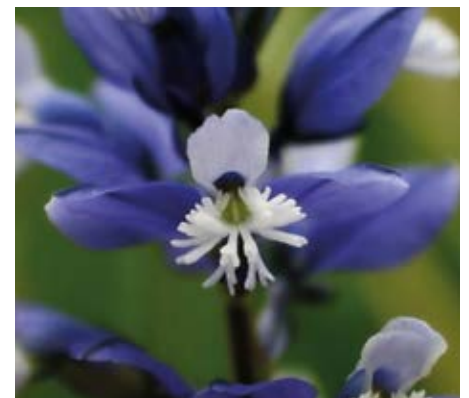
Bijzonder was het voorkomen van struikeide en brem, een vegetatietype dat meer thuishoorde in het waddendistrict.

Duinroos

Wilde marjolein

Gewone vleugeltjesbloem

Zuurbes / Eenstijlige meidoorn / Wilde liguster / Dagkoekoeksbloem

Droge duinstruwelen:

- Duindoornstruweel was optimaal direct achter de zeereep aanwezig, ontwikkeld uit helmduinen. In dit pionierstruweel troffen ze het wegdistelverbond aan met hondstong als kenmerkende soort.
- Duindoorn-vlierstruweel dat meer stikstofminnende soorten bevatte dan het duindoornstruweel;
- Duindoornstruweel op de hogere delen van valleien;
- De volgende struweeltypen behoorden allemaal tot het berberisverbond met hondsroos, egelantier, ribes, glad parelzaad, driedistel en donderkruid;
- Duindoorn-ligusterstruwelen, die in de middenduinen mozaïeken vormden met droge pioniervegetaties en duingraslanden met hoogopgaande grassoorten als duinriet, rood zwenkgras en zandzegge; op noordhellingen werd het bergdravikverbond aangetroffen met wondklaver en driedistel;
- Meidoorn-en berberisstruwelen kwamen vooral voor in de oudere middenduinen en in de binnenduinen en stonden vaak in contact met duingraslanden en met duindoorn-ligusterstruwelen. Andere kenmerkende soorten waren wegedoorn, kardinaalsmuts, rode kornoelje en kruiddachtige planten als dagkoekoeksbloem en lelietje van dalen. Van buiten naar binnen werden de genoemde droge duinstruwelen steeds hoger en complexer van structuur. In deze overwegend droge struwelen en graslanden vonden ze enkele kenmerkende soorten van het renodunaal-district o.a. kleine hoornbloem, zandviooltje, ruw gierstgras en zee-averuit. Ook werden hier soorten gevonden die zowel aan het renodunaal-, als aan het fluviale district gebonden zijn: berberis, wegedoorn, glad parelzaad, donderkruid, nachtsilene en ruig viooltje.

Duinvalleien met een reeks aan vegetatietypen:

- Riet-en biezenvetogaties behoorden tot het betrekkelijk soortenarme rietverbond waarin heemst een opvallende soort

was;

- Lage valleivegetaties: pioniervegetaties op maagdelijke delen van de valleien en kruipwilgstruwelen in de oudere primaire en secundaire duinvalleien. Hier vonden ze naast de typische kustplanten als strandduizendguldenkruid en herfstbitterling, ook vleeskleurige orchis, moeraswespenorchis, muggenorchis, parnassia, bonte paardenstaart, vlakke bies en moerasgamander (de enige vindplaats van Nederland). Voorne was voor deze zeer soortenrijke valleien een van de laatste bastions. Deze valleien werden in standgehouden door konijnenvraat en jaarlijks maaien. In de lage valleivegetatietypen vonden ze soorten uit het dwergbiezenverbond en het oeverkruidverbond;
- In de echt moerassige delen overheerste het breed wollegrasverbond met soorten als wederik, paddenrus, tweerijige zegge en moerasgamander;
- Kruipwilgstruwelen vormden mozaïeken met lage valleivegetaties. Naast kruipwilg trad ook duindoorn op als begeleidende soort.

Natte duinstruwelen

Natte duinstruwelen waren vegetatietypen van de nattere delen van de hierboven besproken duinvalleien:

- Wilgenstruwelen waren kenmerkend binnen het amandelwilgverbond;
- Berkenbosjes waren onderdeel van het eerdere genoemde berberisverbond;
- Elzenbos was het eindstadium van de successiereeks in de valleien. Het elzenbos bij het Quackjeswater vertoonde het best ontwikkelde eindstadium en paste binnen het elzenverbond. Dit elzenbos was uniek en werd nergens elders in Europa aangetroffen;
- De hoogte van de grondwaterstand en de ouderdom bepaalden het voorkomen van boomsoorten als bittere wilg, grauwe wilg, schietwilg, berk of els;
- 66% van de soorten en 66% van de zeldzame soorten die op Voorne voorkwamen kwam voor in vochtige duinvalleien, duingraslanden en duinstruwelen. Deze

drie vegetatietypen hadden derhalve de grootste soortenrijkdom van Voorne;

- Moerasmelkdistel en moeraslathyrus waren soorten die algemeen waren in het laagveendistrict, maar die vrijwel alleen op Voorne ook in het duingebied voorkwamen.

Duinmeren

- Quackjeswater;
- Breede Water;
- Beide duinmeren waren toen nog niet goed floristisch onderzocht.

Duinbossen:

- Mildenburg;
- Overbos;
- Ronde Weibos;
- Deze duinbossen werden deels tot het els-vogelkersverbond gerekend en deels tot het eikenverbond;
- Het waren geen natuurlijke bossen, maar aangelegd door mensen en werden bosbouwkundig beheerd. Wel met een rijke, min of meer natuurlijke bosflora, hoewel ook daarvan dient te worden opgemerkt dat veel bosplanten ook niet oorspronkelijk inheems waren;
- Strypemonde werd merkwaardig genoeg niet genoemd!

Cultuurlandschappen:

- De zgn. binnenduinstrand, die de overgang vormde tussen de duinlandschappen en de poldergebieden.

Na deze beschrijving van de vegetatie noemden Adriani en Van der Maarel een aantal belangrijke zaken:

- Zij constateerden dat er in de Voornse duinen meer dan 700 plantensoorten voorkwamen, waarbij alle aangeplante boomsoorten buiten beschouwing waren gelaten. Destijds waren in Nederland 1357 plantensoorten bekend. Voorne herbergde dus meer dan 50% van alle in Nederland voorkomende plantensoorten op slechts 1600 ha.
- Nog meer indruk maakte de vermelding dat van die 700 soorten er 240 zeldzaam

Breede water / Quackjeswater

Negentig jaar dagvlinders op Voorne

Door: Theo Briggeman

Inleiding

In dit artikel wordt ingegaan op de ontwikkeling van de dagvlinderstand op Voorne sinds de jaren dertig van de vorige eeuw. Dagvlindergegevens uit het verleden zijn echter schaars. Veel gegevens zijn vermoedelijk verloren gegaan doordat ze nooit zijn gepubliceerd. Zowel in de tweede helft van de negentiende eeuw als het begin van de twintigste eeuw hebben bekwame lepidopterologen Voorne bezocht. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de vindplaatsetiketten van microlepidoptera in de collectie van het Zoölogisch Museum in Amsterdam. Ook Lempke (1957) vermeldt enkele waarnemingen. Boswachter Hofland, opzichter op het landgoed Strypemonde, verrichtte in de jaren twintig waarnemingen van macrolepidoptera in de omgeving van Rockanje. Op het gemeentehuis van de toenmalige gemeente Rockanje bevond zich een kleine collectie dagvlinders (Vestergaard, 1970).

Eerdere publicaties

Een eerste vermelding over vlinders is die van M.A. van Soest in het artikel "Flora en fauna der Duinen", in het Gedenboek van Voorne 1330-1930. Van Soest beschrijft daarin een wandeling op een mooie meidag naar Strypemonde, het Breede Water en het Quackjeswater. In de marge van het artikel wordt melding gemaakt van allerlei dagvlinders die in het zonnetje spelen. De auteur schrijft "kleine vos, zandoogje, mooie blauwtjes, atalanta's, dagpauwogen, ja te veel om op te noemen, zien we hier spelen in het warme zonnetje". Welk zandoogje wordt bedoeld, is niet duidelijk. Voor een bruin zandoogje lijkt het nog wat vroeg, maar het voor de hand liggende bonte zandoogje wordt in het artikel van Hofker (zie hierna) niet als een soort voor Voorne vermeld. Wel beschrijft van Soest het voorkomen van de rupsen van de zo zeldzame nachtvlinder gouduil op poelruit (*Thalictrum flavum*). Welke soort gouduil wordt bedoeld, is helaas niet vermeld.

In 1932 publiceerden Hofker en van Rijsinge in de *Levende Natuur* het uitgebreide artikel "Voorne's Duin". Hierin wordt een kort hoofdstuk gewijd aan dag- en nachtvlinders, waarbij de namen alle in het Latijn zijn weergegeven. Voor zover bekend is dit de eerste publicatie over dagvlinders op Voorne. In het artikel worden de volgende 26 soorten dagvlinders vermeld:

1. argusvlinder	10. groot koolwitje	19. kleine vos
2. atalanta	11. grote parelmoervlinder	20. kleine vuurvlinder
3. boomblauwtje	12. grote vos	21. koevinkje
4. bruin zandoogje	13. heivlinder	22. koninginpage
5. citroenvlinder	14. hooibeestje	23. oranjetipje
6. dagpauwoog	15. icarusblauwtje	24. oranje luzernevlinder
7. distelvlinder	16. keizersmantel	25. oranje zandoogje
8. eikenpage	17. klein koolwitje	26. rouwmantel
9. gele luzernevlinder	18. kleine parelmoervlinder	

De auteurs vermelden daarnaast nog 32 nachtvlindersoorten, waaronder een dagactieve soort als de kolibrievlinder. Dagen nachtvlindersoorten worden op een niet-systematische wijze opgesomd. Vermeld wordt slechts dat de gepresenteerde lijst de "de meest typische" vlindersoorten betreft en dat het gebied speciaal op het voorkomen van vlinders was onderzocht door de jachtopziener H. Hofland. Hij verzamelde jarenlang op verschillende wijzen de vlinders van Voorne Duin. Hij had tenslotte een fraaie collectie bijeengebracht welke door de auteurs was bestudeerd. Een deel van de collectie bevond zich op het gemeentehuis van Rockanje.

Een uitgebreid onderzoek naar de dagvlinders op Voorne wordt pas in de jaren 1955-1970 verricht. De aanwezigheid van het biologisch station "Weevers' Duin" speelt daar een belangrijke rol bij. In 1970 publiceerde D.A. Vestergaard de resultaten van dit onderzoek in *Entomologische Berichten*. Hij vermeldt de volgende soorten voor Voorne:

1. argusvlinder
2. atalanta
3. bont zandoogje
4. boomblauwtje
5. bruin blauwtje
6. bruin zandoogje
7. citroenvlinder
8. dagpauwoog
9. distelvlinder
10. duinparelmoervlinder
11. eikenpage
12. geelsprietdikkopje
13. gehakkelde aurelia
14. gele luzernevlinder
15. groot dikkopje
16. groot koolwitje
17. heivlinder
18. hooibeestje
19. icarusblauwtje
20. klein geaderd witje
21. klein koolwitje
22. kleine vos
23. kleine parelmoervlinder
24. kleine vuurvlinder
25. koevinkje
26. landkaartje
27. oranjetipje
28. oranje luzernevlinder
29. oranje zandoogje
30. zwartsprietdikkopje

heivlinder (foto: Tom van Wanum)

In het onderzoek van Vestergaard werd voor het eerst een poging gedaan het voorkomen in aantallen weer te geven en te koppelen aan de 9 biotopen, van strand via duinen en binnenduinos naar polder. De soorten werden ook naar immigrant, migrant en incidenteel voorkomen ingedeeld. Naast de weergegeven 30 soorten werden er zes soorten niet door de onderzoekers zelf waargenomen. Meestal gaat het om waarnemingen van begin twintigste eeuw, een enkele waarneming dateert uit de periode 1955-1960. De niet zelf waargenomen soorten betreffen de grote parelmoervlinder, grote vos, keizersmantel, koninginpage, rouwmantel en veldparelmoervlinder. In totaal worden er door Vestergaard c.s. 36 soorten voor Voorne vermeld, waarvan dertig soorten in de periode 1955-1970 op Voorne werden waargenomen. Van deze 30 soorten gelden de atalanta, distelvlinder en de gele en oranje luzernevlinder als trekvlinder. Van de resterende 26 soorten komen er 23 soorten met genoeg regelmaat voor om als vast bestanddeel van de fauna van Voorne te worden aangemerkt. Tegenwoordig zouden we die vermoedelijk standvlinder noemen.

Onderzoek door de KNNV

In 1993 richt de KNNV afd. Voorne een vlinderwerkgroep op. Dat geeft een verdere impuls aan het onderzoek naar dag- en nachtvlinders. De Vlinderwerkgroep van de KNNV afd. Voorne publiceerde in 1998 een dagvlinderatlas over Voorne. Daarin wordt verslag gedaan van de vlinderstand op Voorne in de jaren 1993-1997. In deze periode worden er 25 soorten standvlinders waargenomen en twee vaste soorten trekvlinders. De keizersmantel is daarbij niet meegenomen, al wordt de soort dan al jaren achtereenvolgens in de duinen gezien. Dat geldt ook voor de oranje en gele luzernevlinder, regelmatig voorkomende immigranten.

Inmiddels worden er jaarlijks acht monitoring routes gelopen en velerlei inventarisaties uitgevoerd. In 2020 is het aantal onderzoeken sterk uitgebreid en nagenoeg verdubbeld. Tot nu toe vinden de onderzoeken bijna uitsluitend in natuurgebieden plaats. In Brielle wordt een vlinderidylle geïnventariseerd. Sinds enkele jaren wordt ook onderzoek gedaan in ecologisch beheerde bermen, terreintjes en parken in Hellevoetsluis, Nissewaard en Westvoorne. Helaas is er nog geen sprake van systema-

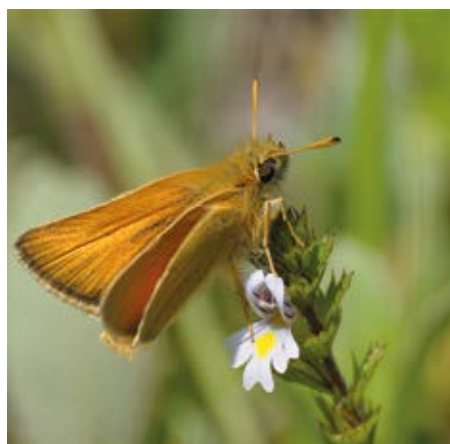
figuur 1

tisch verkregen gegevens uit het agrarisch gebied. Dat zou immers duidelijk kunnen maken hoe de vlinderstand zich daar ontwikkelt. Vestergaard is daar al uitgesproken over: hij kwalificeert het minder gedifferentieerde polderland als een cultuursteppe, waarbij de polderdijken en klaver- en luzernevelden nog tamelijk rijk aan soorten blijken te zijn.

90

Kleine vos (foto:Hugo van der Slot)

Zwartsprietdikkopje (foto:Hugo van der Slot)

Groot dikkopje (foto:Hugo van der Slot)

De dagvlinderstand in 2019

In 2019 werden er op Voorne acht monitoring routes op dagvlinders geteld. Het gaat om de Heveringen (Duinen van Oostvoorne), het Quackjeswater, het Valleipad (Breede Water), het Eksterpad (Duinen van Oostvoorne), het Grasweggebied (Hellevoetsluis), de Vlinderidylle in Brielle en twee locaties op de Landtong (Rozenburg). In het Quackgors (Hellevoetsluis) en op het Groene Strand West (Oostvoorne) werden langlopende inventarisaties opgestart. In Voornes Duin en de Duinen van Oostvoorne zijn op deze wijze langdurige en systematisch verkregen gegevens over de dagvlinderstand verzameld. Het onderzoek bij het Quackjeswater wordt zelfs al vanaf 1993 verricht.

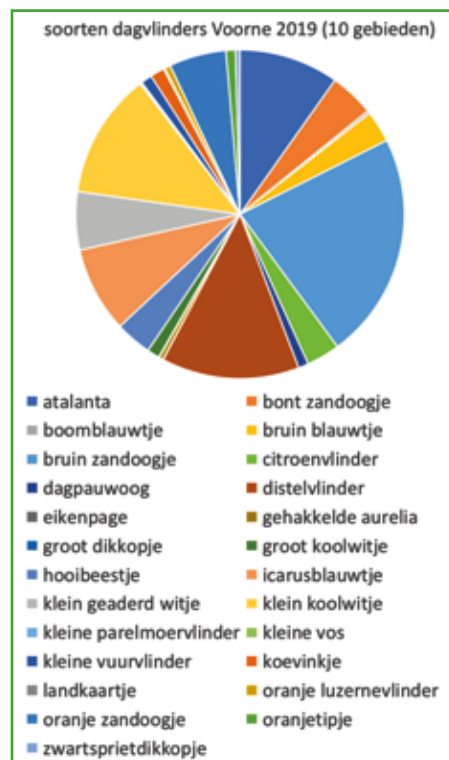
In 2019 zijn in deze tien gebieden in totaal 25 soorten dagvlindersoorten waargenomen. Daarvan zijn er 22 soorten standvlinder en drie soorten trekvlinder. Dat is dus beduidend minder dan in de jaren zeventig het geval is geweest. Maar ook in vergelijking met 1997 daalt het aantal soorten nog steeds. Het gaat om de volgende soorten:

- 1.atalanta (trekvlinder)
- 2.bont zandoogje
- 3.boomblauwtje
- 4.bruin zandoogje
- 5.bruin blauwtje
- 6.citroenvlinder
- 7.dagpauwoog
- 8.distelvlinder (trekvlinder)
- 9.eikenpage
- 10.gehakkelde aurelia
- 11.groot dikkopje
- 12.groot koolwitje
- 13.hooibeestje
- 14.icasusblauwtje
- 15.klein geaderd witje
- 16.klein koolwitje
- 17.kleine parelmoervlinder
- 18.Kleine vos
- 19.kleine vuurvinder
- 20.koelvinkje
- 21.landkaartje
- 22.oranje luzernevlinder (trekvlinder)
- 23.oranje zandoogje
- 24.oranjjetipje
- 25.zwartsprietdikkopje

Het aantal waargenomen soorten per gebied varieert in 2019 overigens aanmerkelijk, zoals uit de onderstaande tabel mag blijken.

Gebied	Aantal dagvlindersoorten
Quackjeswater	23
Valleipad	20
Heveringen	21
Grasweggebied	13
Eksterpad	20
Vlinderidylle	18
Landtong I	17
Landtong II	15
Quackgors	19
Groene Strand West	17

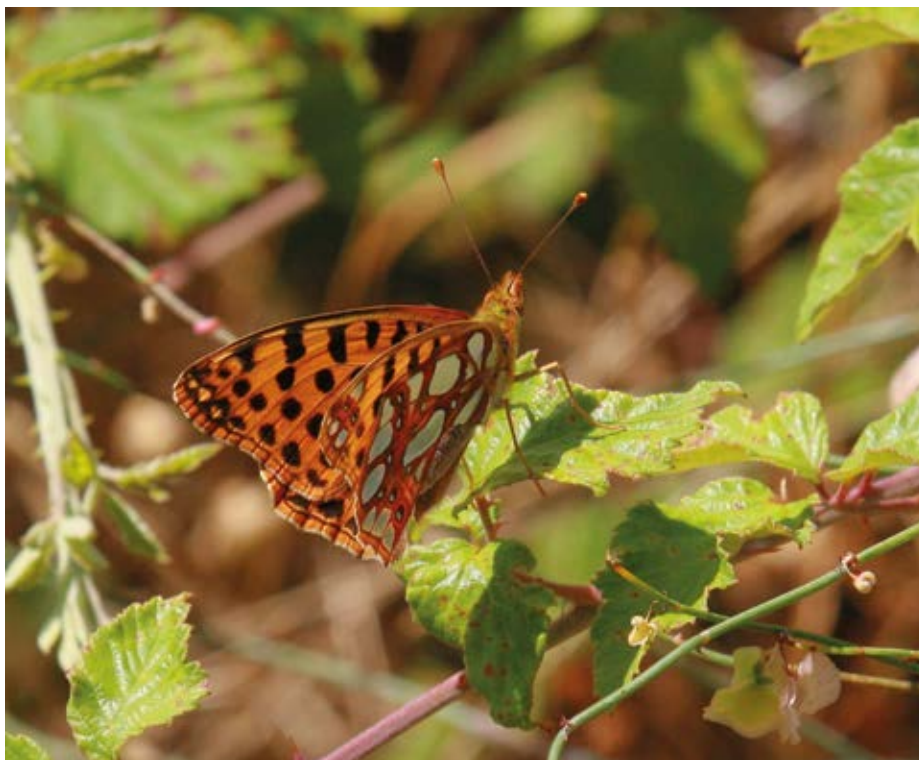
In het onderstaande schijfdiagram wordt de percentages per dagvlindersoort in 2019 getoond bij een aantal van 5250 getelde exemplaren:

Discussie

Als we allereerst de situatie van 2019 met die van 1932 vergelijken, is het lastig om diepgaande conclusies te trekken. Over de jaren dertig zijn immers geen kwantitatieve gegevens beschikbaar, en wordt evenmin duidelijk in welke delen van Voorne's Duin de dagvlindersoorten werden waargenomen. Op het artikel van Hofker en van Rijsinge is ook de nodige kritiek geleverd, onder meer op de wetenschappelijke verantwoording van de waargenomen soorten. Grosso modo kan evenwel worden gezegd dat ongeveer dezelfde soorten zijn waargenomen als later door Vestergaard op Voorne voor de jaren 1955-1970 worden verantwoord. Bijzonder is wel dat in de jaren dertig de koninginpage een standvlinder was, waarvan zelfs een exemplaar uit mei 1919 uit Oostvoorne in de collectie van Hofland is opgenomen. Vestergaard meldt dat de rupsen van deze soort tot 1955 geregeld in tuinderijen op Voorne werden gevonden. Nadien is de koninginpage niet meer als standvlinder gemeld. De laatste jaren worden er meer zwerfende exemplaren waargenomen, zoals in 2020 op het Groene Strand, de Wolfenpolder en de Uytwaaijer. Ook de grote vos (juli 1928 Rockanje) bevindt zich in de collectie van Hofland. Dikkopjes worden voor de jaren dertig evenwel in het geheel niet gemeld. De trekvlinders atalanta, distelvlinder en gele en oranje luzernevlinder komen wel op de lijst van Hofker en van Rijsinge voor.

Als we het onderzoek van Vestergaard uit de periode 1955-1970 met de situatie van 2019 vergelijken, valt allereerst op dat de specifieke vlindersoorten van het open duin sterk achteruit zijn gegaan. Soorten als

Kleine parelmoervlinder (foto: Tom van Wanum)

duinparelmoervlinder, kleine parelmoervlinder en heivlinder zijn helemaal of zo goed als helemaal verdwenen. Het bruin blauwtje (Rode Lijst soort) doet het als enige soort nog redelijk goed, maar laat wel een dalende lijn in aantallen zien. De stikstofdepositie speelt daarbij een grote rol, evenals de droogte van de afgelopen jaren.

Ook het geelsprietdikkopje verdween van het eiland en de argusvlinder (die het laatste decennium in Nederland sterk achteruit is gegaan) komt niet meer op Voorne voor. Ten oosten van het Voornes Kanaal wordt de argusvlinder nog sporadisch gezien.

Het is interessant om de effecten van de stikstofdepositie nader in kaart te brengen. De huidige stikstofdepositie is landelijk gesproken ruim vier keer zo hoog als die in 1900. Veel stikstof leidt tot vermisting. Plantensoorten van voedselrijke omstandigheden profiteren daarvan, hetgeen ten koste gaat van de soorten in voedselarme milieus. Het leidt ook tot verzuring van de bodem en het veranderen van het microklimaat. Stikstofmijdende soorten hebben landelijk gezien pas vanaf 1970 serieus terrein verloren. Ze zijn sinds 1992 met meer dan 70% in aantal afgenomen (Wallis de Vries, 2020). Hoe is dat op Voorne gegaan?

Allereerst moet worden geconstateerd dat grote delen van het Natura 2000 gebied op Voorne in 2020 een stikstofdepositie kent die ver boven de zgn. Kritische Depositie Waarde ligt (zie bijgaande figuur, bron: DCMR).

Op basis van de door de Vlinderstichting opgestelde indeling van alle dagvlindersoorten naar het al dan niet gevoelig zijn voor stikstofdepositie (Wallis de Vries, 2020) is nagegaan wat dit voor de dependentie van de waargenomen soorten in de periode 1955-1970 en in 2019 betekent. Dat leidt tot het onderstaande beeld.

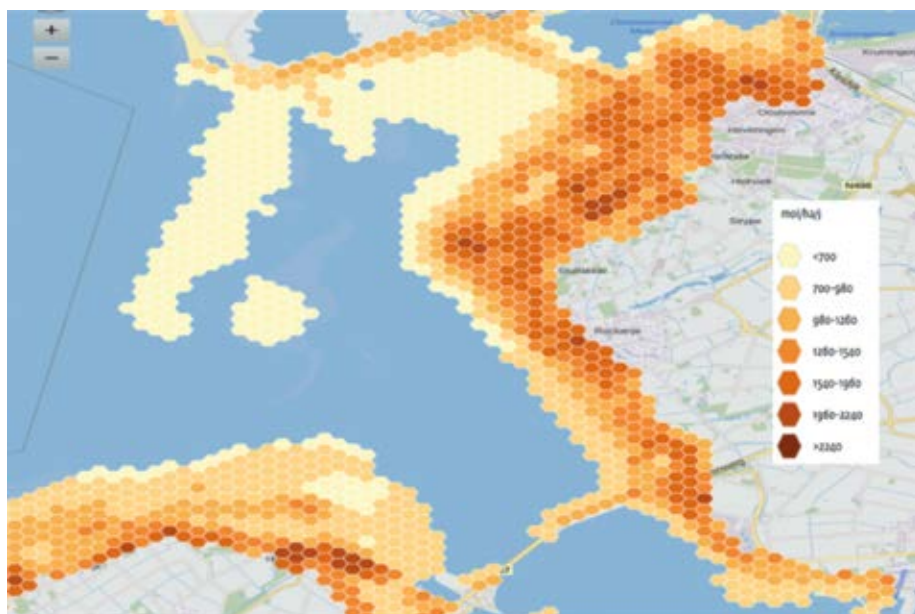
Het aantal stikstoftolerante soorten neemt in 2019 duidelijk toe. De niet tolerante (stikstofmijdende) soorten zijn afgenomen. Bij ongewijzigd beleid mag verwacht worden dat deze ontwikkeling zich de komende jaren zal voortzetten. Een verdere vershraling van het aantal soorten ligt in het verschiet.

Vestergaard stelt vast dat Voorne relatief rijk is aan dagvlinders. Van de 30 waargenomen soorten die van westelijk Voorne in 1970 bekend zijn, komen 23 soorten op een zodanige basis voor dat zij als vast bestanddeel van de fauna beschouwd konden worden. Van de overige 13 soorten zijn er 4 immigrant. De resterende 9 soorten werden incidenteel waargenomen. Anno 2019 geldt dit laatste nog onverkort: atalanta, distelvlinder, oranje en gele luzernevlinder bezoeken ons eiland nog steeds als immigrant.

Voor 2019 is de conclusie dat er 22 soorten dagvlinder als vast onderdeel van de fauna van Voorne kunnen worden gezien. In getalsmatig opzicht geldt dat het bruin zandoogje het talrijkst is (22% van het totaal aantal waargenomen vlinders). De distelvlinder (een trekvlinder) komt op de tweede plaats (14%) en het klein koolwitje op de derde plaats (12%). Klein koolwitje is een stikstoftolerante soort, distelvlinder en bruin zandoogje gelden als stikstofindifferent.

Verder moet worden vastgesteld dat ook soorten als groot dikkopje, zwartsprietdikkopje, kleine parelmoervlinder en eikenpage het steeds moeilijker krijgen. De aantallen van deze soorten zijn eveneens in een (sterk) dalende trend terechtgekomen.

Met de kleine vos gaat het ook steeds slechter. Sinds 1992 gaat deze soort in landelijk opzicht achteruit. In de afgelopen jaren heeft de kleine vos van de droogte te lijden gehad. In duingebieden als dat van Meijndel (Den Haag) kan hetzelfde beeld worden waargenomen. Op Voorne-Putten gaat het in de afgelopen 15 jaar niet goed met de kleine vos, op een opleving in de periode 2011-2013 na. Na 2013 is sprake

Stikstofdepositie Voornes Duin en Kop van Goeree 15 januari 2020

van bijzonder lage aantallen. De verwachtingen voor 2020 waren niet hoog gespannen. De negatieve trend zette zich zowel landelijk als op Voorne-Putten in de eerste maanden van dit jaar onverkort door. Vanaf juni zijn de waargenomen aantallen echter hoger dan de afgelopen jaren. Naar wordt aangenomen gaat het om een influx van immigranten.

In de jaren zeventig was Voorne ook een voorpost in het Nederlandse areaal van een aantal soorten. Dat gold in het bijzonder voor vlinders waarvan de noordwestgrens van het verspreidingsgebied door ons land liep, zoals de gehakelde aurelia en het landkaartje. De kleine parelmoervlinder was in deze periode uitsluitend in het Duin- en Waddendistrict indigeeën. Zoals gezegd heeft deze laatste soort het bijzonder moeilijk op Voorne. Daarbij spelen de milieuomstandigheden een belangrijke rol (stikstofdepositie, droogte). Het landkaartje werd in 1948 voor het eerst op Voorne gezien. Medio jaren negentig breidde de soort zich op Voorne sterk uit (ten Thye 1998). Landelijk ging de soort toen al achteruit. Inmiddels heeft het landkaartje het op Voorne de laatste jaren eveneens lastig, met dien verstande dat de eerste telresultaten in 2020 op een lichte opleving wijzen. De gehakelde aurelia is tot nu toe redelijk stabiel gebleven.

Vestergaard merkt tot slot op dat de dagvlinders zich het best kunnen ontplooiën in het oude binnenduin, waar 25 soorten voorkomen. Net als Adriani wijst hij voor de Heveringen op de combinatie van een floristische rijkdom (240 soorten) en de gestructureerdheid van de vegetatie. Het aantal dagvlindersoorten, de floristische rijkdom en de gestructureerde vegetatie zijn van een zeer hoog niveau. De KNNV heeft de Heveringen sinds 2005 onafgebroken gemonitord. In 2019 kwamen hier 21 soorten voor. Heivlinder, kleine parelmoervlinder en eikenpage zijn er (zo goed als) verdwenen. De aantallen van kleine vos, groot dikkopje en het zwartsprietdikkopje laten ook hier een flinke achteruitgang zien. Het Quackjeswater was in 2019 het gebied met de meeste soorten dagvlinders, 23 in getal.

Conclusie

Sinds het onderzoek van Vestergaard e.a. in de periode 1955-1970 is het aantal dagvlindersoorten met zeker vijf soorten afgenomen. Nieuwe soorten kwamen er niet voor terug. Met name de soorten van het open duin zijn verdwenen. Stikstofdepositie en droogte spelen daarbij een grote rol. Bij ongewijzigde omstandigheden zullen soorten als de eikenpage en kleine parelmoervlinder spoedig volgen. Ook het groot dikkopje en het zwartsprietdikkopje komen dan in de gevarezone. De biodiversiteit staat al met al ook bij de dagvlinders onder grote druk.

Literatuur:

Adriani M.J. & E. van der Maarel (1968), *Voorne in de branding*. Stichting Wetenschappelijk Duinonderzoek Oostvoorne. Briggeman, Theo (2020), *Trends in het voorkomen van dagvlinders op Voorne-Putten*. In: *Natuur in de Hollandse Delta, Jaarboek 2019*. KNNV afdeling Voorne, Hellevoetsluis, 2020.
Dries, H. (2007), *Dagvlinders, in: De Slikken van Voorne, ontwikkeling in een uniek natuurgebied 2003-2007*. KNNV afd. Voorne, pag. 81-87.
Hofker J. & C. van Rijsing (1932), *Voorne's Duin. De Levende Natuur 1 april 1932 (12)*, pag. 369-382.
Kooijman, A. & H. van der Hagen & E. Noordijk (2012), *Stikstofdepositie in de duinen: alles in beeld? Landschap 29:147-154*.
Lempke, B.J. (1957), *Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera*.
Oudemans J.Th (1932), *Vlinders van Voorne's Duin. De Levende Natuur 1933*, pag. 212-213.
Prins, Wim & Theo Briggeman (2020), *Dagvlindermonitoring op Voorne-Putten en Rozenburg*. In: *Natuur in de Hollandse Delta, Jaarboek 2019*. KNNV afdeling Voorne. Hellevoetsluis, 2020.
Soest, M.A. van (1930), *Flora en fauna der duinen blz. 37-46. Gedenkboek van Voorne 1330-1930. Vereeniging tot bevordering van het vreemdelingenverkeer te Brielle en Oostvoorne en de vereenging voor de welvaart te Hellevoetsluis*.
Thye, Y.ten (1998), *Dagvlinderatlas Voorne. Vlinderwerkgroep KNNV afdeling Voorne. April 1998*.
Vestergaard D.A. (1970), *De ruimtelijke diversiteit van de dagvlinderfauna (Lep., Rhopalocera) in het kustgebied van Voorne, Entomologische Berichten, deel 30, 1.XII.1970. RIN, Mededeling nr. 19*.
Wallis de Vries, Michiel (2020), *Roy van Grunsven en Chris van Swaay, Stikstof, planten en vlinders. Vlinders 1, 2020, pagina 4-7*.
Wallis de Vries, Michiel (2020), *Lijst van stikstofolerante, indifferente en stikstof mijdende soorten, de Vlinderstichting februari 2020*.

Staat genoteerd

Door: Bert van Dijk

Vogels kijken is leuk en opschrijven wat je dan allemaal ziet ook, tenzij je niet van vogels houdt en zo snel mogelijk wilt vergeten dat je zo'n beest bent tegengekomen. Voor mij is het een aangename bezigheid en tot voor kort ging ik altijd met een aantekenboekje op pad. Thuis schreef ik alles over in dagboeken; leuk om zo'n verzameling uit de kast te halen en door te bladeren of informatie in op te zoeken. Dat laatste wordt wel steeds lastiger naarmate de hoeveelheid gegevens toeneemt. Het aantal bladzijden bedraagt inmiddels ruim 1500 en snel iets terugvinden is er dan niet meer bij. Dagboeken hebben nog meer nadelen. Ze kunnen zoekraken of door brand verloren gaan. Een aantal jaren geleden vertelde een vogelaar dat hij al zijn waarnemingen vanuit notitieboekjes op Waarneming.nl had gezet. "Heel verstandig" zei zijn vriend, "als er nu brand uitbreekt, kun je eerst je vrouw redden".

Daar had hij gelijk in, want de waarnemingen zijn voor "eeuwig" veiliggesteld en bovendien staan ze ook in een levenslijst die alles veel overzichtelijker dan in dagboeken weergeeft.

Een paar jaar geleden heb ik mijn opschrijfboekje verruild voor een mobieltje om alles direct op Waarneming.nl te kunnen zetten. Ook de gegevens uit de oude dagboeken zijn daar nu opgeslagen.

Toch kan ik het ouderwetse schrijfwerk niet laten; ik vind het nog steeds leuk om de waarnemingen ook op papier te verzamelen. De dagboeken worden dus nog steeds bijgehouden en het aantekenboekje is ook niet helemaal uit beeld verdwenen; bij zee-trektellingen gebruik ik het nog altijd.

Alles staat nu dus veilig op internet, maar de geschreven notities zijn me dierbaar. Ik ben in 1962 begonnen met het opschrijven van waarnemingen en moet er niet aan denken dat deze, samen met de andere dagboeken, door bijvoorbeeld brand verloren zouden gaan. Wel moet ik er nog even over nadenken of ik ze in dat geval als eerste ga redden.

De "keuze" van eerdergenoemde vogelaar is hierbij overigens niet aan de orde: staat genoteerd.

Argusvlinder (foto P.Vermaas)

Onder de loep

De bloedzuiger

Door: Gerda Hos

klasse: Hirudinea

0,5 – 15 cm lang

Aan het begin van het coronatijdperk gingen de buren met de hond gezellig wandelen in de duinen. Goed plan, totdat de hond, die door het zonnige weer dorst had gekregen, een poel insprong om af te koelen en te drinken. Daar stonden de buren naar te kijken tot de schrik hen besprong, want daar zagen ze een doodeng beest met golfbewegingen zwemmen. De hond werd in paniek uit het water gehaald en het "monster" werd met de mobiel vastgelegd. Wat voor engs zou dit wel niet zijn? Het leek op een heuse slang, maar dan in het klein. Zou het een jonge adder zijn? De wandeling werd gelijk afgebroken en bij thuiskomst kwam de buurman, de door het coronavirus opgelegde maatregelen negerend, bij ons vragen wat dit voor beest was. Na het zien van het filmpje kon ik hem geruststellen. Hond en mens hebben geen last van dit dier, want dit was waarschijnlijk een achtogige bloedzuiger. Het is een in zoet water levende ringworm, verwant aan de regenworm. Ze hebben een afgeplat lichaam dat verdeeld is in segmenten met kleinere ringen, maar zonder de borstels van de regenworm. Aan de voorkant hebben ze diverse ogen (zwarte pigmentvlekken) waarmee ze alleen het verschil tussen licht en donker kunnen waarnemen. Ademhalen doen ze via de

huid. Aan beide zijden van het lichaam zitten zuignappen. De grotere zuignap aan de achterzijde wordt gebruikt om de rustplaats vast te grijpen, terwijl de zuignap aan de voorkant de prooi grijpt. De bloedzuiger heeft 3 scherpe kaken met tanden (doodeng om te zien!), die een y-vormige wond in de huid van het slachtoffer maakt om zo bloed te kunnen zuigen of, afhankelijk van het soort bloedzuiger, om de prooi op te eten door de inhoud gewoon op te zuigen. Als er bloed wordt gezogen, soms wel 10x het eigen gewicht, wordt er eerst een anti-stollingsstof in de wond gespoten. Zijn ze volgezogen dan laten ze het slachtoffer weer los, maar blijft het wondje nog een tijd bloeden. Hierdoor kan er wondinfectie ontstaan. Een bloedzuiger vindt zijn prooi door te reageren op schaduw, beweging van het water en lichaamswarmte. Ze richten dan het voorlichaam op en als de prooi in de buurt komt zuigen ze zich vast en kan de heerlijke maaltijd beginnen! Op één stevig bloedmaal kunnen ze wel enkele maanden teren. Is er daarna geen prooidier beschikbaar dan hebben ze het vermogen eigen weefsel te verteren. Ze eten zich dan dus als het ware gedeeltelijk op en worden daardoor alleen wat kleiner! Je moet er toch niet aan denken! Ook de voortplan-

ting is apart. Ze zijn hermafrodit, maar wederzijdse bevruchting is standaard. In de voortplantingstijd ontstaat er een "zadel" (opzwellings) in het lichaam. Na een soort balts wordt het sperma in het lichaam van de partner gebracht of als pakketje op diens lichaam geplakt. Het sperma dringt dan gewoon door de lichaamswand heen naar de eierstok. De bevruchte eieren worden meestal in een cocon gelegd, die onder het lichaam wordt gedragen. Sommige soorten gaan zelfs een soort van broeden op de cocon. Nadat de jonge bloedzuigertjes uit het ei zijn gekropen blijven ze nog weken tot maanden aan het ouderdier hangen. Er is dus zelfs sprake van broedzorg. Gelukkig zijn de meeste bloedzuigers onschadelijk voor de mens. Ze kunnen zich wel vastzetten op ons lichaam, maar niet door de huid bijten. Met een plat voorwerp (mes, nagel) kun je ze zo van je huid schrappen. Ze zijn wel parasitair op vissen, amfibieën, slakken etc. Vroeger werd de medicinale bloedzuiger wel gebruikt op mensen om kwade sappen, die ziekte veroorzaakten, met het bloed op te zuigen. Zo werden ze o.a. gebruikt bij aderlatingen, hoofdpijn, koliek en bloedingstoringen. Gelukkig hebben we daar nu andere middeltjes voor, al hoorde ik laatst dat er toch nog wel gebruik wordt

Van en over de werkgroepen

Project Strandbroeders 2020

Door: Jan Alewijn Dijkhuizen & Henk Walbroek

gemaakt van bloedzuigers. Zelf zou ik daar geen voorstander van zijn! Er komen wel 28 soorten bloedzuigers in Nederland voor, allemaal in stilstaand of traag stromend zoet water met planten en donkere plekjes. Maar zo heb je ook de zeer zeldzame paardenbloedzuiger, die geen bloed zuigt, het grootste deel van de tijd op land doorbrengt en zich voedt met naaktslakken, regenwormen, insecten en zelfs rottend vlees. Ook in zee komen ze voor en dan parasiteren ze op roggen. Ook bestaan er landbloedzuigers, die leven van het bloed van mens en dier, maar gelukkig alleen op vochtige plaatsen in Zuidoost-Azië voorkomen. Als ze zelf niet opgegeten of gedood worden door een vijand (mens, bunzing, egel, waterrat, vissen, libellenlarven etc.) kunnen ze wel 20 jaar oud worden. De kleinere soorten, die ik steeds uit onze vijver vis, worden echter maar hooguit 3 jaar. Overwinteren doen ze lekker in de modder en ze zijn ook nog eens bestand tegen bevriezen. Al met al zijn het niet mijn favoriete dieren en ik hoop dat jullie er vannacht niet te eng van gaan dromen, want dat hebben mijn burens namelijk wel gedaan! En zelfs ik begrijp dat, want ook ik krijg de rillingen als ik ze zie. Ze lijken mij te veel op een slang en daar ben ik echt bang voor!

PS. In mijn vorige stukje over de wilde eend sloot ik af met de hoop dat het paartje wilde eenden toch ook dit jaar zouden terugkeren naar Tinte. En wat denk je! Zonder dat we ze gezien hadden heeft de eend in onze tuin een nest pulletjes uitgebroed. Toen ik op woensdag 29 april terugkwam van mijn dagelijkse fietstocht vond ik moeder met 10 bruine pulletjes op ons erf. Zo schattig! De familie ging eerst badderen in onze vijver om vervolgens naar de watering te vertrekken. Helaas was onze poes Bert ook in de tuin en wist onder onze ogen een vers kuikenboutje te verschalken. Het is de natuur, maar wel gruwelijk om daar getuige van te zijn.

Rust en ruimte voor strandbroeders

Rustige stranden zijn er nauwelijks nog in Nederland. Vogelsoorten die van oudsher op het strand broeden, zoals strandplevier en dwergstern, hebben te lijden onder verstoring door recreatie. Hun nesten mislukken of de vogels komen helemaal niet meer tot broeden. Gelukkig worden op steeds meer plekken delen van het strand afgezet met palen en touw. Om zulke strandafzettingen te doen slagen zijn toezicht en goede voorlichting essentieel. Op verschillende locaties zijn daarom vrijwilligers actief om strandbroeders hun rust en ruimte terug te geven. Naast de onmisbare communicatie met strandbezoekers verzamelen zij ook waardevolle informatie over broedsucces, verstoringbronnen en mogelijke predatoren.

Inleiding

Bontbekplevieren (foto Ad 't Hart)

Op meerdere plekken in Nederland worden al jaren delen van stranden afgesloten ten behoeve van broedende vogels. In 2018 is Vogelbescherming Nederland een project gestart om samen met natuurorganisaties, gemeentes en vooral lokale vogelwerkgroepen kansrijke broedgebieden te beschermen. Ook de vogelwerkgroep van de KNNV afdeling Voorne helpt hier aan mee. In 2019 is samen met Natuurmonumenten een deel van de Groene Punt afgesloten en met leden van de vogelwerkgroep voorlichting gegeven en de vogels zijn gemonitord. De locaties Westplaat en Slufter liggen binnen in het Natura 2000-gebied met een toegangsbeperkingsbesluit, hier is vooral ingezet op monitoring door leden van de vogelwerkgroep en handhaving door de buitengewoon opsporingsambtenaren van het Zuid-Hollands Landschap. In het voorjaar van 2020 is het gebied op de Groene Punt opnieuw als broedgebied ingericht. De vogels in het afgesloten gebied van de Westplaat en de Slufter werden vanaf het vroege voorjaar geteld.

Kaart locaties Voorne en Maasvlakte 2020

Dit is een klein overzicht van de waarnemingen en resultaten van dit project per gebied:

Groene Punt, Strand van Oostvoorne, Westplaat, Slufter, MV2.

In het begin van het seizoen zijn alle instanties die op het strand rijden ingelicht over dit project.

Gebruikte afkortingen in de hiernavolgende waarnemingenlijsten zijn: bontbekplevier (BB), strandplevier (SPL) en dwergstern (DS).

Groene Punt en Strand van Oostvoorne:

Voor de Groene Punt is een aantal nieuwe vrijwilligers gevonden: Jan Snoeij heeft nu steun van Judith Dekkers en Johan Stanneveld. Han Meerman heeft hen dit voorjaar wegwijs gemaakt.

Begin maart is de afzetting geplaatst op de Groene Punt, tijdens het seizoen zijn een aantal vernielingen en verstoringen door badgasten en motoren geconstateerd.

5/4: eerste paar BB gezien
11/4: tussen paal 9.0 en 9.2 3 paar SPL
13/4: Tussen paal 7.2 en 7.4 2 paar SPL foeragerend
19/4: 3 paar BB gezien 2 paar SPL paringsgedrag paal 9.0
29/4: parende SPL bij Paal 9.20 en paal 7.0
3/5: Bij paal 9.3 en 10.0 foeragerende BB en SPL
17/5: 3 paar BB en paar scholekster
18/5: Paal 8.0 paar SPL met 2 juvenielen
29/5: gezien Mark Hoekstein tussen paal 7.5 en 8.0 3 paar SPL met juvenielen
31/5: Paal 7.6 paar SPL en 2 juvenielen
3/6: Paal 10.9 2 paar BB alarmerend
14/6: alleen 2 paar scholekster geen BB en SPL gezien
5/7: Na de storm geen waarnemingen meer

Slufter en Westplaat

10/3: de afzetting op de slufter hersteld en borden bijgeplaatst.
5/4: 2 paar baltsende BB
26/4: 2 paar BB 2 nesten met 4 eieren
9/5: 1 paar BB op Westplaat.
14/5: 1 paar met 4 juveniele BB 1 paar BB met 3 juvenielen, 1 paar op nest
16/5: 34 DS druk baltsend op de Slufter
29/5: Mark: 2 nest BB 1 paar met 2 pullen 16 DS nesten
30/5: 8 territoria DS en 1 paar BB 4 eieren
14/6: 3 juveniele DS en 3 juveniele BB Slufter

Maasvlakte 2

Het strand van de Maasvlakte werd in het vroege voorjaar van 2020 afgezocht maar er werden geen baltsende vogels waargenomen. Het leek erop dat er net als in voorgaande jaren geen strandbroedvogels op het strand van Maasvlakte 2 zouden broeden.

De stranden werden begin maart door maatregelen van de overheid i.v.m. corona afgesloten. Achteraf bleek dit gunstig voor de vogels.

In die periode hebben zich op de punt van Maasvlakte 2 een kolonie dwergsterns en een aantal bontbekplevieren gevestigd. We zijn op 1 juni daarover getipt met het verzoek of we de mogelijkheid hadden om dat deel van het strand af te zetten.

Enkele leden van de vogelwerkgroep

staken de koppen bij elkaar en de volgende dag is het gebied in samenwerking met een vertegenwoordiger van Vogelbescherming Nederland afgezet met palen, infoborden, draad en rood-wit lint.

Diezelfde dag is Rijkswaterstaat op de hoogte gesteld van deze ingreep, uiteraard hebben we onze excuses aangeboden voor deze gang van zaken maar pas in de loop van de dag wisten we wie verantwoordelijk was voor dit strand. We dachten in eerste instantie aan de gemeente Rotterdam en/of het Havenbedrijf Rotterdam.

Informatie bord
(foto Han Meerman)

Ingemeten afzetting, geplot in Google Earth beeld

Ervaringen van leden van de KNNV vogelwerkgroep:

Het is een groot gebied maar de afzetting werd gerespecteerd door badgasten die daar aanwezig waren.

Er kwamen ook vele vragen van het hoe en waarom en d.m.v. infoborden en persoonlijke gesprekken van de vrijwilligers werd duidelijk gemaakt wat het doel van deze maatregelen was.

Het lint was niet ideaal en werd later vervangen door touw wat veel beter bleek.

De kolonie breidde zich uit tot ongeveer 40 territoria dwergstern en 4/6 territoria bontbekplevier.

In het weekend van 5/6 juli werd de kolonie getroffen door een storm en springtij en door deze samenloop van omstandigheden zijn er een hoop nesten verloren gegaan.

Een paar dagen na de storm waren de dwergsternen weg maar we vermoeden dat een groot deel van de jongen al groot genoeg was om het gebied te verlaten. De bontbekplevieren waren na de storm nog aanwezig.

Later zagen we behoorlijk wat juveniele bontbekplevieren die de weersomstandigheden wel getrotseerd hadden.

De vrijwilligers kunnen terugkijken op een mooi, druk seizoen en we kijken uit naar de komende jaren om te zien hoe alles zich ontwikkelt.

Waarnemingen Maasvlakte 2:

2/6: 10 paar DS en 1 paar BB

7/6: controle afzetting 1 nest DS 3 eieren en 10 territoria

11/6: 9 nesten geteld DS

17/6: 24 territoria DS en 3 territoria BB

25/6: rondom 30 territoria DS

02/7: 33 territoria DS 5 territoria met pullen verschillend juveniele zien lopen. Aan de zuidkant van de afzetting ook 5 territoria DS

Team MV2: Ad, Jan Alewijn, Peter en Henk, opruimen van de locatie

en 3 territoria met BB

5/7: DS 15 juvenielen liepen in de afzetting gezien tijdens de storm

6/7: Groot aantal nesten weggespoeld door storm en springtij paar DS aanwezig en 4 paar BB met juveniele vogels

10/7: Na controle geen nesten meer van DS veel weggespoeld

12/7: 4 paar BB en 7 juvenielen

15/7: 5 paar BB en 14 juveniele vogels

23/7: 19 juveniele vogels geteld 6 koppels BB7/8 : de markering op de punt van MV2 is weggehaald.

Het Project op Voorne en de Maasvlakte gaat in samenwerking met: Vogelbescherming Nederland, Zuid-Hollands Landschap, Natuurmonumenten, Delta Milieu en Vogelwerkgroep KNNV Voorne.

Deelnemers: Henk Walbroek (coördinatie en tevens actief in team Strand, Slufter en MV 2)

Team Groene Punt: Jan Snoeij, Judith Dekkers, Johan Stanneveld

Team Strand: Ad 't Hart

Team MV 2: Ad 't Hart, Peter Moree, Jan Alewijn Dijkhuizen

Contactpersoon: Henk Walbroek,
h.walbroek@upcmail.nl

• Nieuws van de Vogelwerkgroep

Door: Peter Vermaas

Sinds februari zijn er geen VWG-vergaderingen meer geweest en excursies konden niet doorgaan. De uitwisseling van ervaringen en bijwonen van presentaties die we in de planning hadden, hebben we moeten missen. Het bezoekerscentrum sloot de deuren. Sommige terreinen waren niet meer toegankelijk toen verschillende gemeenten parkeerplaatsen en toegangswegen afsloten. De woensdagtellers gingen niet meer op pad. In korte tijd veranderde er van alles aan onze vaste bezigheden.

Toch zijn er gedurende het voorjaar nog flink wat activiteiten geweest. Veel inventarisaties konden gelukkig wel doorgaan. In diverse gebieden zijn de broedvogels geïventariseerd. Watervogeltellingen konden hier en daar weer gebeuren. De ringgroep Voorne-Putten ging op 2 locaties aan de slag: op de Beerenplaat en in de Beningslikken. De uilenwerkgroep heeft weer een

flink aantal uilskulken geringd. De woensdagtellers zijn ook weer actief, zij het dat carpooling er nu niet in zit. Zolang iedereen maar voldoende afstand hield, probeerde iedereen weer met elkaar te genieten van die dingen die we in het verleden zo gemakkelijk deden.

Als we gewoon hadden kunnen vergaderen, zouden we elkaar maandelijks hebben bijgepraat

over allerlei zaken die spelen. Nu noem ik er een aantal langs deze weg:

Via de website kreeg ik een vraag binnen over een oeverwaluwwand die ontstaan was in de buurt van Hellevoetsluis. Samen met de bewonersgroep die het bericht stuurde hebben we de gemeente gevraagd om deze locatie te beschermen tijdens de werkzaamheden die in die omgeving plaatsvinden. Ook kwamen er vragen over kolonies huizwaluwen in een oud schoolgebouw en een vervallen boerderij. Ook hierover is met de gemeente gecorrespondeerd. De zeetrekters en het bestuur van onze afdeling worden op de hoogte gehouden van de onderzoeken in het kader van de milieueffectrapportage rond het windmolenpark op Maasvlakte2. In het Oostvoornse meer is op een rij dammetjes een flink aantal vogels aan het broeden. Deze plek wordt ook gebruikt door sportvissers. Voor het volgende broedseizoen zijn nu met de verantwoordelijke instanties afspraken gemaakt dat die broedplaats beschermd gaat worden. Het project strandbroeders dat in samenwerking met Vogelbescherming Nederland wordt uitgevoerd heeft een mooi extra resultaat opgeleverd. Doordat tijdens de lockdown weinig mensen op het strand aan de zuidzijde van de Maasvlakte kwamen, zijn daar vogels gaan broeden. Op die plek zijn door onze vrijwilligers onder andere borden geplaatst om de nesten te beschermen.

Er is zeker nog wel meer te vertellen over allerlei zaken die spelen en gespeeld hebben. Laten we hopen dat we elkaar binnenkort weer kunnen bijpraten tijdens de VWG vergaderingen. Het bezoekerscentrum kunnen we, voor zover we nu weten, vanaf september weer gaan gebruiken. Als de eerstvolgende vergadering op 18 september kan doorgaan zullen we dat met beide handen aangrijpen. Met de nodige voorzichtigheid (qua afstand houden, aantallen en dergelijke) kunnen er weer groepen bijeenkomen. Hoe we dat in goede banen leiden krijgt iedereen nog te horen. Blijf gezond, tot ziens!

Activiteiten

Onderzoek naar de Coleoptera in de duinen van Voorne.

Door: Jaap van Elst

Met Menno Schilthuizen op keveronderzoek. We staan op het punt om een bijzonder project te starten, namelijk een onderzoek naar de soorten kevers die voorkomen in de duinen van Voorne.

Extra bijzonder omdat het een onderzoek is met een voorgeschiedenis.

In de jaren 80 van de vorige eeuw is er namelijk een uitgebreid onderzoek gedaan, waarvan de resultaten toentertijd zijn vastgelegd in een serie artikelen. Eén van de onderzoekers en auteur was een jonge Menno Schilthuizen.

Dezelfde man die nu hoogleraar/onderzoeker is bij Naturalis en de Universiteit van Leiden. Hij heeft, naast talloze wetenschappelijke artikelen, ook een flink aantal populairwetenschappelijke boeken over evolutie op zijn naam staan. En hij heeft in november 2019 nog een lezing bij ons gegeven over zijn boek Darwin de stad.

Dit najaar verzorgt hij, met 2 andere experts, in twee weekenden zogenaamde minilabs. Daarin staan veldonderzoek, diverse vangtechnieken van kevers en de determinatie van de vondsten centraal. Elk weekend zullen er 8 leden van de KNNV/IVN mee doen.

In 2021 gaan die deelnemers ook zelf aan de slag met veldonderzoek. En in de loop van de tijd zullen we weten hoe groot de verschillen zijn tussen de Coleoptera populaties van 40 jaar geleden en nu.

Meer inhoudelijke informatie en korte verslagen over het verloop van het onderzoek zullen op onze website geplaatst gaan worden.

Phyllopertha horticola

Lang weekend naar Buurse op 11, 12 en 13 september

De KNNV afdeling Voorne heeft in het kader van het 90-jarige bestaan van onze afdeling op 11, 12 en 13 september 2020 een lang weekend naar Buurse georganiseerd. Dit weekend is bedoeld voor KNNV-leden.

We hebben Camping de Beek te Buurse (omgeving Haaksbergen) uitgekozen vanwege de vele overnachtingsmogelijkheden die deze camping biedt.

Dit kan namelijk in een tent, caravan, camper maar er zijn ook een beperkt aantal kamers te huur. De kamers zijn voor maximaal vier personen (twee maal tweepersoons bedden), dus er is dan geen echte privacy. Wel keurig met leefruimte, eetkamer, keuken, douche en wc. De camping heeft fantastische sanitaire voorzieningen.

Er is alleen geen gezelschapsruimte, maar bij goed weer kunnen we lekker buiten zitten.

Zie verder de site van deze camping <http://boerderijcampingdebeek.nl>.

Het is een geweldige omgeving om te fietsen en te wandelen en in Haaksbergen kan gewinkeld worden.

Het is een weekend zonder vooraf georganiseerd programma en zonder reisleiding. Met elkaar beslissen we welke invulling we aan dit weekend gaan geven.

Mocht u willen deelnemen dan kunt u zich opgeven bij Marianne op den Dries via lunde06540@upcmail.nl

Zij zal dan contact opnemen met de camping om te checken of er nog plaats is.

Vogelexcursie naar Westkapelle. Zondag 18 oktober. Vertrek om 07.00 uur van de parkeerplaats bij de Delta Expo, Haringvlietplein 3, 3251 LD Stellendam.

Een excursie plannen waarbij het gaat om de trekvogels is niet makkelijk.

Het probleem is dat we nooit helemaal zeker zijn of er vogeltrek is, het blijft dus een gok

In ieder geval geeft een bezoek aan Westkapelle ons meerdere kansen.

Bij Westkapelle is er een grote kans zangvogels te zien die de kustlijn volgen om bij Vlissingen de Westerschelde over te steken, over zee turend kunnen we de langstreckende zeevogels zien en het plasdras gebied Noordervroon is in de trektijd zeer de moeite waard.

Trek of geen trek, een bezoek aan Westkapelle is altijd de moeite waard.

Graag aanmelden bij Tom van Wanum, tomvanwanum@xs4all.nl of 06-44694497

Jubileumexcursie naar de Kraanvogels bij Diepholz

van 30 oktober t/m 1 november 2020.

Vanwege het 90-jarig bestaan van onze KNNV afdeling wilden we een aansprekende meerdaagse excursie organiseren en denken deze hierin gevonden te hebben.

Nabij Diepholz, op zo'n 150km afstand van Enschede liggen een aantal hoogveengebieden waar in het najaar tienduizenden kraanvogels verzamelen als tussenstop om daarna door te vliegen naar Lac du Der in Frankrijk. Tussen en rond de hoogveengebieden liggen maisakkers waar de vogels

op foerageren om op te vetten voor ze verder vliegen. Het mooiste spektakel is aan het begin van de avondschemering, wanneer de kraanvogels en ganzen de slaapplaatsen opzoeken.

Hieronder een uiteenzetting van hoe wij de dagindeling bedacht hebben.

Dag 1

Op 30 oktober om 12:00u vertrekken we vanuit Hellevoetsluis richting Diepholz. De verwachting is dat we om 16:00u aankomen bij hotel Haus Herrenweide. Na een half uurtje inchecken vertrekken we naar de uitkijktoren van het Naturschutzgebiet Reh-dener Geestmoor om het schouwspel van de binnenkomende kraanvogels te beleven. Wanneer de duisternis is ingevallen gaan we op zoek naar een restaurant. Na het eten gaan we terug naar het hotel voor de welverdiende nachtrust.

Dag 2

Vroeg op en na een snel ontbijt gaan we op weg naar Neustädter Moor Aussichtsturm waar we kunnen genieten van de kraanvogels en ganzen die de slaapplaatsen verlaten om naar de foerageergebieden te gaan. Wanneer we daar genoeg gezien hebben gaan we de auto in om in de buurt op zoek te gaan naar andere interessante vogelgebieden. Het gebied staat ook bekend voor waarnemingen van ruigpootbuiser, blauwe kiekendief, klapksters en nog veel meer mooie soorten. Als het weer het toelaat kunnen we ook een mooie wandeling maken. We moeten tussentijds maar even kijken hoe we de lunch vorm gaan geven. Rond 16:30u kunnen we dan weer richting een van de moeren om nog een keer het imposante fenomeen van de terugkerende kraanvogels meemaken. In grote groepen (100-300 ex.) zoeken zij de slaapplaatsen weer op. Daarna weer op zoek naar een restaurant om onze honger te stillen waarna we weer richting ons hotel gaan.

Dag 3

Weer snel ontbijten, uitchecken en dan pakken we de dag op dezelfde manier op als dag 2. Rond 14:00u vangen we dan de thuisreis aan.

De kosten bedragen € 178,- voor een 2-persoonskamer exclusief ontbijt wat is bij te boeken voor € 6,- p.p. Houd rekening met een bijdrage in de brandstofkosten wanneer je met iemand meerijs. Er zijn in Diepholz genoeg eetgelegenheden waar we voor een schappelijke prijs lekker kunnen eten.

Reageer snel. Er is een beperkt aantal kamers gereserveerd.

Aanmelden bij Jos Schreiner, j.schreiner@upcmail.nl

De Woensdagtellers

Een groep enthousiaste vogelaars gaat elke woensdag om 08:30 uur met de auto op pad om vogels te kijken. Belangstellenden kunnen gewoon naar de Carpoolplaats Zwarte Dijk/N57 komen.

Activiteitenkalender

datum	wie	wat	tijd	verzamelen
Zaterdag 5-9	KNNV Voorne	Excursie St. Annagorzen, Tholen	13.00	Aanmelden
Weekend 11-13-9	KNNV Voorne	Weekend Buurse		Aanmelden
Vrijdag 18-9	VWG	Albert de Jong (Sovon) – 2019 Jaar van de Wulp	19.45	BC Tenellaplas
Vrijdag 18-9	KNNV Voorne	extra Algemene Ledenvergadering	19.45	BC Tenellaplas
Zaterdag 3-10	Vwg	Eurobirdwatch	08.00	Slag Maasmond
Vrijdag 16-10	Vwg	Broedvogelonderzoek 2020	19.45	BC Tenellaplas
Zaterdag 18-10	Vwg	Trekvoegelexcursie naar Westkapelle	07.00	P Delta Expo Stellendam
Zaterdag 24-10	KNNV Voorne	Nacht van de Nacht	Info volgt	
Vrijdag 13-11	VWG	Wilfred Reinhold, stichting platform Stop invasieve exoten	19:45	BC Tenellaplas
Weekend 30,31- 10,1-11	KNNV Voorne	Kraanvogels kijken bij Diepholz		Aanmelden
Zaterdag 19-12	Vwg	Vogelexcursie naar de Brouwersdam	Info volgt	

Kijkt u voor de zekerheid even op onze internetsite of een activiteit doorgaat zoals die hierboven aangegeven staat. Dit voorkomt tevergeefs reizen en teleurstelling. <https://www.knnv.nl/voorne>

Alle activiteiten georganiseerd door het IVN Voorne-Putten-Rozenburg vindt u op hun website <https://www.ivn.nl/afdeling/voorne-putten-rozenburg>

Kraanvogels (foto P. Vermaas)

BRIGGEMAN & JANSEN ADVOCATEN

**“RECHTSHULP IS
ONZE PASSIE”**

applicom[®]
BRANDPREVENTIE

Applicom Nederland B.V.

Rondweg 13 • 6515 AS Nijmegen

Postbus 6881 • 6503 GJ Nijmegen

T +31 (0)24 35 22 571

F +31 (0)24 35 22 579

E welkom@applicom.nl

I www.applicom.nl

- Advisering
- Producten
- Montage
- Onderhoud

Applicom is actief in alle disciplines van bouwkundige brandpreventie: advisering, inspectie, ontwikkeling, levering, montage, service en onderhoud. Applicom is VCA** - en al meer dan tien jaar ISO 9001-gecertificeerd.

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

www.editoo.nl

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afd. Voorne
Ledenadministratie : Marianne op den Dries, Witte de Withplein 5, 3223 SM Hellevoetsluis
☎ 0181 – 318 329 ✉ ledenadministratie@voorne.knnv.nl

In de **BRANDING** tijdschrift van de KNNV afdeling Voorne

In de **BRANDING** bevat mededelingen van de KNNV afd. Voorne en verschijnt viermaal per jaar:

1 februari, 1 mei, 1 september en 15 november.
Kopij inleveren bij Tom van Wanum in Word-formaat en foto's separaat naar e-mail: tomvanwanum@xs4all.nl

Inleveren vóór 1 januari, 1 april, 1 augustus en 15 oktober

Redactie:

Theo Briggeman, Marianne op den Dries, John van der Knaap, Peter Vermaas, Tom van Wanum, Katie van der Wende

Lidmaatschap en contributie:

Jaarcontributie 2020

met automatische incasso: € 34,00
huisgenootleden: € 9,75
jeugdleden (tot 26 jaar): € 16,00
donateur: € 20,00

Bank: Triodos rekening nummer:

NL18 TRIO 0254 6500 31, t.n.v. KNNV afd. Voorne te Hellevoetsluis.

Opzeggen lidmaatschap: Altijd twee maanden voor het einde van het verenigingsjaar, dat is dus vóór 1 november.

Werkgroepen:

Insecten: Wim Prins
prinswn@gmail.com 0181-484 116
Natuur & Beleid: Piet Mout
pietermout1950@gmail.com 06-51607503
Paddenstoelen: Els Jonkers
e.jonkersgroot@kpnmail.nl
Planten: Theo Hagendoorn
hagendoorn@hotmail.com 0181-404 362
Vogels: Peter Vermaas
p.vermaas@gmail.com 0181-324 058
Zoogdieren: Jan Alewijn Dijkhuizen
janalewijdijkhuizen@kpnmail.nl 0181-484 098

Dagelijks Bestuur:

Voorzitter: Theo Briggeman
tbriggeman@upcmail.nl 06-21283666
Secretaris: Peter Vermaas
secretaris@voorne.knnv.nl 0181-324 058
Officiële stukken, verzoeken aan werkgroepen etc. naar het adres:
Schudegge 17, 3224 BP Hellevoetsluis
Penningmeester: Marianne op den Dries
penningmeester@voorne.knnv.nl 0181-318 329

Bestuursleden

Natuurhistorisch secretaris: Tom van Wanum
tomvanwanum@xs4all.nl 06-44694497
Ledenadministratie: Marianne op den Dries
ledenadministratie@voorne.knnv.nl 0181-318 329
Nieuwe leden, adreswijzigingen en alle andere ledenmutaties naar het adres:
Witte de Withplein 5, 3223 SM Hellevoetsluis
PR aanspreekpunt: Hans op den Dries
lunde06540@upcmail.nl 0181-318 329
Erik Ketting
e.ketting6@upcmail.nl 06-53366611
Jos Schreiner
j.schreiner@upcmail.nl 06-37310760

Internetsite KNNV afd. Voorne
http://www.knnv.nl/voorne
Webmaster: John van der Knaap
webmaster@voorne.knnv.nl 0187-470 047

© KNNV afd. Voorne
Voorpagina: Atalanta (foto: P.Vermaas)
Het thema voor IdB nr. 4 in 2020 is
90 jaar: Toen en Nu

